

Πανεπιστήμιο Κύπρου
Τμήμα Ψυχολογίας

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Παιδαγωγικό Τμήμα
Δημοτικής Εκπαίδευσης

ΚΟΙΝΟ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΧΟΛΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΣ

«Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΪΚΩΝ ΤΥΠΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ
ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ»

ΕΠΟΠΤΗΣ: ΚΩΣΤΑΣ ΦΑΝΤΗ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:

ΡΑΦΑΕΛΑ-ΤΑΞΙΑΡΧΟΥΛΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΜ:786337

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
------------------	---

II. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

• ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ.....	5
• ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ.....	8
• ΓΟΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ/ΕΠΙΒΛΕΨΗ.....	10
• ΓΟΝΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ.....	11
• ΓΟΝΙΚΟ ΣΤΙΛ.....	12
• ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΩΝ.....	17

III. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	22
------------------------	----

• ΔΕΙΓΜΑ	22
• ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	23
• ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΝΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	25

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	26
------------------------	----

V. ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	35
------------------	----

• ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	39
--	----

VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	40
-------------------------	----

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εφηβεία και στα πρώτα χρόνια της ενηλικίωσης, οι έφηβοι αναζητάνε περισσότερη αυτονομία και χρειάζονται παραπάνω χρόνο να εξερευνήσουν τον εαυτό τους προκειμένου να ανεξαρτητοποιηθούν. Διεκδικούν να εμπλέκονται πιο ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και να αποφασίζουν για τις πράξεις τους. Αυτές οι νέες απαιτήσεις μπορούν να δοκιμάσουν τα όρια του γονικού ελέγχου καθώς και μπορούν να αυξήσουν τις πιθανότητες για ριψοκίνδυνες συμπεριφορές των εφήβων όπως είναι το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού και της θυματοποίησης (Eitle, 2006, Simões et al., 2008). Χωρίς καμία αμφιβολία, η οικογένεια αποτελεί το σημαντικότερο φορέα κοινωνικοποίησης του ατόμου, δεδομένου ότι είναι ο χώρος μέσα στον οποίο τα παιδιά δημιουργούν το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνικής τους ταυτότητας, καθώς και της προσωπικής τους εικόνας. Μέσα σε αυτόν τον χώρο μαθαίνουν να συναναστρέφονται με άλλα άτομα, διδάσκονται την ηθική συμπεριφορά, γνωρίζουν τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, αξίες και αντιλήψεις. Η οικογένεια έχει μεγάλη σημασία για την ψυχοσωματική ανάπτυξη του ατόμου, παραμένει ουσιαστική μονάδα της κοινωνίας μας και έχει τον πρωταρχικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση του ανθρώπου (Chrisman et al., 2012).

Ο σχολικός εκφοβισμός και η θυματοποίηση αποτελούν ένα από πιο συχνά και πολυδιάστατα κοινωνικά φαινόμενα που έχουν επιφέρει σοβαρές και ανησυχητικές συνέπειες τόσο στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού όσο και στη μαθησιακή του πορεία. Ερευνητικά δεδομένα έχουν υποστηρίξει πως ο σχολικός εκφοβισμός συνδέεται με την οικογενειακή δυσλειτουργικότητα και τις κακές σχέσεις των μελών της οικογένειας, ενώ ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ποιότητα της γονικής εμπλοκής και γονικής συμπεριφοράς απέναντι στο παιδί (Simões et al., 2008, Georgiou, 2008).

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της σχέσης που υφίσταται μεταξύ του σχολικού εκφοβισμού και της θυματοποίησης με τους γονικούς τύπους συμπεριφοράς και κατά πόσο επηρεάζει το φύλο του γονέα την εμπλοκή των παιδιών στο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού και της θυματοποίησης. Οι περισσότερες έρευνες έχουν ασχοληθεί με την επίδραση της μητέρας, λόγω του πρωταρχικού ρόλου που διαδραματίζει η μητέρα στην ανατροφή και ανάπτυξη του παιδιού (Georgiou, 2008). Αντίθετα, λίγες έρευνες έχουν μελετήσει τη συμβολή του πατρικού ρόλου παρόλο που έχει φανεί πόσο σημαντική είναι η επίδρασή του στους εφήβους

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

(McKinney & Renk, 2008, Hoeve et al., 2011). Στη παρούσα έρευνα γίνεται μια σύγκριση των γονικών τρόπων συμπεριφοράς (αυταρχικό, δημοκρατικό, ανεκτικό, αδιάφορο) της μητέρας και του πατέρα, για να διαπιστωθεί κατά πόσο διαφέρουν τα γονικά στυλ ανάλογα με το φύλο του γονέα. Το ερευνητικό ενδιαφέρον της παρούσας μελέτης εστιάζει στην περίοδο της πρώιμης εφηβικής ηλικίας, 12-13 ετών, όπου οι μαθητές Γυμνασίου βιώνουν περίπλοκες διεργασίες συναισθηματικής, ηθικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Υποθέσεις :

- 1) Αναμένεται ένας αυταρχικός πατέρας να επηρεάσει περισσότερο αρνητικά τον εκφοβισμό του εφήβου σε σχέση με μια αυταρχική μητέρα.
- 2) Αναμένεται ένας δημοκρατικός γονιός να έχει αρνητική συσχέτιση με τον εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου σε σχέση με τα υπόλοιπα γονικά στυλ.
- 3) Αναμένεται μια αδιάφορη μητέρα να επηρεάσει περισσότερο αρνητικά την θυματοποίηση και τον εκφοβισμό του εφήβου σε σχέση με τα υπόλοιπα γονικά στυλ.
- 4) Αναμένεται η μητρική φροντίδα να συσχετίζεται θετικά με την πατρική φροντίδα, όπως και να έχει σημαντική αρνητική συσχέτιση με την μητρική παραχωρητικότητα.

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Σχολικός εκφοβισμός/Θυματοποίηση

Το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού παρατηρείται όλο και περισσότερο στις σύγχρονες κοινωνίες (Stavrinides et al., 2010). Πρόκειται για ένα διεθνώς ανησυχητικό φαινόμενο με σοβαρές επιπτώσεις σε μεγάλο αριθμό μαθητών. Παράλληλα, οι επιπτώσεις δεν αφορούν μόνο την ψυχοκοινωνική λειτουργικότητα των μαθητών/τριών που εμπλέκονται στα περιστατικά, αλλά το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού, στο βαθμό που υπονομεύουν το αίσθημα ασφαλείας των παιδιών, το ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα και τον διαπαιδαγωγικό ρόλο του σχολείου γενικότερα (Andreou, 2004). Στη βιβλιογραφία οι όροι «σχολική βία» και «σχολικός εκφοβισμός» συχνά συγχέονται. Ωστόσο, υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ τους. Το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού (bullying) συνδέεται άρρηκτα και με τον όρο θυματοποίηση (victimization), κατά τον οποίο ένα άτομο εκφοβίζεται ή θυματοποιείται από τις επαναλαμβανόμενες βίαιες ή επιθετικές συμπεριφορές άλλου ατόμου ή ομάδας ατόμων. Οι αρνητικές αυτές ενέργειες προκαλούνται σκόπιμα με στόχο την πρόκληση βλάβης ή ενόχλησης και εκδηλώνονται με διάφορους τρόπους είτε λεκτικά όπως, βρισιές, απειλές, κοροϊδίες, είτε με σωματική επαφή, είτε με γκριμάτσες και άσεμνες χειρονομίες, είτε με συμπεριφορές, όπως αποκλεισμός από παρέες ή δραστηριότητες (Fanti & Kimonis, 2012, Simões et al., 2008).

Στην ελληνική βιβλιογραφία ο όρος αποδίδεται με διάφορους τρόπους, όπως «εκφοβισμός/θυματοποίηση», «σχολικός εκφοβισμός», «σχολική επιθετικότητα». Στην αγγλική όμως γλώσσα, ο όρος είναι συνώνυμος με τη λέξη «bullying» που προέρχεται από τον όρο «bully» που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τον νταή, το φωνακλά, τον τύραννο και γενικά αυτόν που φοβερίζει και απειλεί. Έτσι το 1978 ο όρος «bullying» χρησιμοποιήθηκε και επίσημα από τον Olweus για να περιγράψει την κατάσταση φόβου που προκαλούν οι μαθητές στους συνομήλικους τους (Stavrinides et al., 2011, Harris-McKoy, 2016).

Ως σχολικός εκφοβισμός, ή αλλιώς σχολική επιθετικότητα (bullying), ορίζεται η σκόπιμη μορφή επιθετικής συμπεριφοράς στο χώρο του σχολείου, ενός μεμονωμένου ατόμου (θύτης) ή και μίας ομάδας, με στόχο την πρόκληση σωματικού και ψυχολογικού πόνου απέναντι σε ένα άτομο (θύμα) που αδυνατεί να υπερασπιστεί τον εαυτό του. (Rigby, 2007, Olweus, 1994, Kokkinos, 2013). Χαρακτηρίζεται από μία ανισορροπία εξουσίας και δύναμης μεταξύ του θύτη και του θύματος, η οποία γίνεται

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

συνήθως κατ' επανάληψη και μπορεί να εκφραστεί είτε με λεκτικό (verbal), σωματικό (physical), σεξουαλικό (sexual), συναισθηματικό (social) ή και ηλεκτρονικό (cyber) τρόπο (Rigby, 2007). Επιπλέον, ο σχολικός εκφοβισμός αποτελεί ένα ομαδικό φαινόμενο καθώς δεν εμπλέκονται μόνο οι θύτες και τα θύματα, αλλά και άτομα που τυγχάνουν να είναι παρόντες σ' αυτά τα περιστατικά, οι λεγόμενοι παρατηρητές ή ακόμα και αυτοί που χωρίς να είναι παρόντες να γνωρίζουν γι' αυτά τα περιστατικά, οι οποίοι μπορεί να είναι μαθητές, εκπαιδευτικοί, προσωπικό που εργάζεται στη σχολική μονάδα ακόμα και γονείς. Σύμφωνα με μαρτυρίες μαθητών τα περισσότερα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού πραγματοποιούνται κυρίως κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων σε μέρη όπου δεν επιτηρούνται συχνά από τους εκπαιδευτικούς (Fanti & Kimonis, 2012, Georgiou, 2008).

Η θυματοποίηση των εφήβων από συνομήλικους τους θέτει σε κίνδυνο την ψυχική τους υγεία. Οι θυματοποιημένοι έφηβοι είναι σε υψηλό ρίσκο να παρουσιάσουν αυτοκτονικό ιδεασμό, απόπειρες αυτοκτονίας, κατάθλιψη, άγχος, αδικαιολόγητη απουσία από το σχολείο σε σύγκριση με τη μη καθημερινή θυματοποίηση, χρήση ουσιών, ψυχοπαθητικά συμπτώματα κι επικίνδυνα σεξουαλική συμπεριφορά (Conway et al., 2021). Επίσης, οι ερευνητές αναφέρουν πως η καθημερινή έκθεση εκφοβισμού ενισχύει τα αρνητικά αποτελέσματα της θυματοποίησης (Georgiou & Fanti, 2010, Fanti & Kimonis, 2012, Finkelhor et al., 2013).

Για τους περισσότερους έφηβους, το γυμνάσιο είναι μια περίοδος όπου ο σχολικός εκφοβισμός αυξάνεται. Σε μια διεθνή έρευνα με παιδιά ηλικίας 11 έως 15 χρόνων, φάνηκε ότι 24.2% ανέφεραν ότι είχαν παρενοχληθεί μία με δύο φορές, 8.5% ότι είχαν υποστεί εκφοβισμό κάποιες φορές και 8.4% ότι παρενοχλούνταν τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα (Haynie et al., 2001). Σ' άλλη έρευνα που διεξήχθη σε σχολεία της Κύπρου με δείγμα 1.645 μαθητών φάνηκε πως το 17% των μαθητών εμπλέκονταν σε εκφοβιστικές συμπεριφορές. Από το δείγμα αυτό το 5.4% των παιδιών ήταν δράστες των εκφοβιστικών επεισοδίων, το 7.4% ήταν θύματα και το 4.2% ήταν θύματα-δράστες (Stavrinides et al., 2010). Σύμφωνα με τους σχολικούς δείκτες εγκληματικότητας και ασφάλειας (Indicators of School Crime and Safety) το 2011, φάνηκε πως το 28% των νέων (31% κορίτσια και 25% αγόρια) ηλικίας 12 έως 18 ετών έχει υπάρξει θύμα σχολικού εκφοβισμού. Το 18% είχε γελοιοποιηθεί, το 18% ήταν αντικείμενο συκοφαντιών, το 9% υπήρξε θύμα διαδικτυακού εκφοβισμού, το 8% σπρώχτηκε επίτηδες, το 1/5 αυτού τραυματίστηκε, το 6% αποκλείστηκε από ομάδες, το 5%

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

απειλήθηκε με σωματική βλάβη, και στο 3% του καταστράφηκαν προσωπικά αντικείμενα από τρίτους (Finkelhor et al., 2013).

Τρόποι εκδήλωσης σχολικού εκφοβισμού

Ο εκφοβισμός μπορεί να εκδηλωθεί είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο. Οι άμεσες μορφές αναγνωρίζονται πιο εύκολα σε σχέση με τις έμμεσες που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής από τους εκπαιδευτικούς και από τους γονείς, οι οποίοι χρειάζεται να είναι σε ετοιμότητα και να μπορούν να αντιλαμβάνονται τέτοια περιστατικά εκφοβισμού προκειμένου να προβαίνουν σε κατάλληλες ενέργειες αντιμετώπισης του φαινομένου (Stavrinides, et al., 2010). Οι πιο γνωστές και άμεσες μορφές σχολικού εκφοβισμού είναι ο σωματικός εκφοβισμός, όπου περιλαμβάνει την άσκηση φυσικής βίας και την καταστροφή ή κλοπή περιουσίας. Αυτή η μορφή εκφοβισμού συνδέεται άμεσα με τη μυϊκή δύναμη και τη σωματική διάπλαση του παιδιού, γι 'αυτό το λόγο τα αγόρια φαίνεται να επιλέγουν πιο συχνά αυτή τη μορφή εκφοβισμού σε σχέση με τα κορίτσια. Μία άλλη μορφή εκφοβισμού είναι ο λεκτικός εκφοβισμός, που περιλαμβάνει την εξύβριση, την ταπείνωση, την άσκηση λεκτικής βίας με τη χρήση απειλών και κοροϊδευτικών εκφράσεων που απευθύνονται σκόπιμα σε ένα άτομο για να το μειώσουν και να τον πληγώσουν (Rigby, 2008).

Άλλες μορφές εκφοβισμού, πιο έμμεσες είναι ο συναισθηματικός εκφοβισμός που περιλαμβάνει τη διάδοση ανυπόστατων φημών, απειλές, εκβιασμούς, ταπεινωτικές εκφράσεις, την απομάκρυνση φίλων και την απομόνωση από τους συμμαθητές. Σε αντίθεση με το σωματικό εκφοβισμό, ο συναισθηματικός δεν αφήνει αποδείξεις στο σώμα, όπως μελανιές και έτσι είναι ακόμη πιο δύσκολο να εντοπιστεί από τους ενήλικες και να αντιμετωπιστεί. Μία άλλη έμμεση μορφή είναι ο ψυχολογικός εκφοβισμός. Τα θύματα βιώνουν τον αποκλεισμό και την απομόνωση από κοινωνικές και ομαδικές δραστηριότητες. Σκοπός των θυτών είναι ο περιορισμός των διαπροσωπικών σχέσεων του θύματος αντιμετωπίζοντάς το ως ανεπιθύμητο. Αυτή η μορφή εκφοβισμού είναι συχνότερη στα κορίτσια (Rigby, 2007, Georgiou & Fantì, 2010, Conway et al., 2021).

Η έννοια της οικογένειας

Η οικογένεια αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα κοινωνικοποίησης των ατόμων. Η οικογένεια είναι το πλαίσιο, η ομάδα αναφοράς μέσα στην οποία ένας άνθρωπος θα

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

αποκτήσει τις πρώτες κοινωνικές του εμπειρίες, θα γνωρίσει τις πρώτες σχέσεις εξουσίας, τις στάσεις, τις πεποιθήσεις και τις αξίες που θα το ακολουθούν για το υπόλοιπο της ζωής του. Αποτελεί μια κοινωνικά αναγνωρισμένη και παραδοσιακά καθιερωμένη μορφή συμβίωσης των μελών της κοινωνίας. Σχηματίζει την αρχική βιολογική και κοινωνική κοινότητα, της οποίας ο βασικός σκοπός είναι η διατήρηση του ανθρώπινου είδους μέσω μιας αναπαραγωγής των μελών της κοινωνίας. Μέσα στα πλαίσια της οικογένειας δημιουργείται μια κοινότητα όπου τα μέλη της έχουν κοινούς ψυχικούς δεσμούς, δεσμούς αίματος και ζουν κάτω από την ίδια στέγη (Chrisman et al., 2012).

Χωρίς καμία αμφιβολία, η οικογένεια αποτελεί το σημαντικότερο φορέα κοινωνικοποίησης του ατόμου, δεδομένου ότι είναι ο χώρος μέσα στον οποίο τα παιδιά δημιουργούν το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνικής τους ταυτότητας, καθώς και της προσωπικής τους εικόνας. Μέσα σε αυτόν τον χώρο μαθαίνουν να συναναστρέφονται με άλλα άτομα, διδάσκονται την ηθική συμπεριφορά, γνωρίζουν τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, αξίες και αντιλήψεις. Η οικογένεια έχει μεγάλη σημασία για την ψυχοσωματική ανάπτυξη του ατόμου, παραμένει ουσιαστική μονάδα της κοινωνίας μας και έχει τον πρωταρχικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση του ανθρώπου (Kawabata et al., 2011, Harris-McKoy, 2016, Chrisman et al., 2012). Οφείλουμε να αναφέρουμε, λοιπόν, πως ο θεσμός της οικογένειας αποτελεί τον πρωταρχικό παράγοντα που διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στην πνευματική και συναισθηματική εξέλιξη του ανθρώπου και αποτελεί τον θεμέλιο λίθο για την κοινωνία.

Γονεϊκότητα (Parenting)

Η γονεϊκότητα είναι ένας πολυδιάστατος όρος που σύμφωνα με τους Lerner et al., 2002 είναι μια περίπλοκη διαδικασία, κοινωνική και βιολογική, η οποία αφορά αμφίδρομες σχέσεις μεταξύ ατόμων που ανήκουν σε δύο ή περισσότερες γενιές. Η γονεϊκότητα αναφέρεται σε συγκεκριμένες συμπεριφορές και μεθόδους που χρησιμοποιούν οι γονείς για την ανατροφή των παιδιών και που επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους. Είναι ευρέως αναγνωρισμένο ότι οι γονείς διαδραματίζουν έναν κρίσιμο ρόλο στη ψυχολογική και συμπεριφορική ευημερία των παιδιών.

Για να γίνει κατανοητή η διαδικασία της κοινωνικοποίησης οι Darling & Steinberg (1993) πρότειναν τη διάκριση μεταξύ των γονικών πρακτικών και της

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

γονικής τυπολογίας. Οι γονικές πρακτικές (parental practices) ορίζονται ως συμπεριφορές μέσω των οποίων οι γονείς επιτυγχάνουν τους στόχους της κοινωνικοποίησης και περιλαμβάνουν τις μεθόδους πειθαρχίας (π.χ. σωματική τιμωρία), τη συμμετοχή των γονέων στην καθημερινή ρουτίνα των παιδιών (π.χ. σχολική μελέτη), τις συζητήσεις με τα παιδιά τους, τις στοργικές αλληλεπιδράσεις, τη χρήση των απειλών, την κριτική ή την παροχή ανταμοιβών. Η γονεϊκή τυπολογία ή γονεϊκό στυλ (parenting style) ορίζεται ως το σύνολο των στάσεων και των συμπεριφορών του γονέα προς το παιδί, όπως τις αντιλαμβάνεται το ίδιο το παιδί, οι οποίες δημιουργούν το ανάλογο ψυχολογικό κλίμα μέσα στο οποίο αναπτύσσεται και κοινωνικοποιείται το παιδί. Τα γονεϊκά στυλ αποτελούν πρότυπα κατηγοριοποίησης των γονιών βάσει των αξιών, συμπεριφορών, μεθόδων και πρακτικών κατά την ανατροφή των παιδιών (Georgiou, 2008).

Η σχέση των γονικών πρακτικών και των γονεϊκών στυλ είναι περίπλοκη λόγω του ότι οι γονικές πρακτικές εμπεριέχονται στις γονεϊκές τυπολογίες. Μέσα από τις γονεϊκές πρακτικές οι γονείς εκφράζουν τον γονεϊκό τους τύπο, τους στόχους και τις αξίες τους. Για παράδειγμα, όταν διαφορετικοί γονεϊκοί τύποι χρησιμοποιήσουν κοινές γονικές πρακτικές δεν σημαίνει πως θα έχουμε το ίδιο αποτέλεσμα στη συμπεριφορά του παιδιού (Darling & Steinberg, 1993, Georgiou et al., 2017, Baumrind et al., 2010). Διαστάσεις της τυπολογίας της Baumrind (1965) για τη γονική ανατροφή (parenting) έχουν χρησιμοποιηθεί για να εξηγήσουν τη σχέση μεταξύ γονικού ελέγχου και εκφοβισμού/θυματοποίησης στους εφήβους. Η Baumrind κατηγοριοποίησε τις συμπεριφορές των γονέων σε επίπεδα απαιτήσεων και υποχρεώσεων ως προς τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους. Οι γονικές πρακτικές που προϋπέθεταν υψηλές απαιτήσεις στα παιδιά, ήταν υψηλά και στις υποχρεώσεις έχοντας θετικό αντίκτυπο στα παιδιά. Ωστόσο, λόγω της φύσης της εφηβείας, ο ρόλος του γονικού ελέγχου χρειάζεται παραπάνω διερεύνηση (Harris-McKoy, 2016).

Η γονική γνώση σχετικά με το πού βρίσκεται το παιδί είναι μια τρίτη πτυχή της γονεϊκότητας που μελετάται εκτενώς. Αυτή η γνώση ονομάζεται γενικά παρακολούθηση (monitoring), η οποία οδηγεί σε σύγχυση συγκριτικά με την επίβλεψη. Είναι προφανές ότι η γνώση, για το πού βρίσκεται το παιδί δεν απαιτεί απαραίτητα έλεγχο και ότι το παιδί τουλάχιστον πρέπει να συνεργαστεί για να αποκτήσουν αυτές τις γνώσεις οι γονείς, υπό την προϋπόθεση ότι το παιδί ξοδεύει λίγο χρόνο χωρίς επίβλεψη (Graaf et al., 2011).

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Γονικός έλεγχος, γονική επίβλεψη

Ο τρόπος με τον οποίο μεγαλώνουν τα παιδιά τους οι γονείς αποτελεί πλέον ένα βασικό θέμα που απασχολεί τους επαγγελματίες ολόένα και περισσότερο. Σύμφωνα με τους Kawabata et al., (2011) τα παιδιά επηρεάζονται από το ποιοί είναι οι γονείς τους (π.χ. ως προς το φύλο, την ηλικία, την καταγωγή, την εθνικότητα, τη νοημοσύνη, την εκπαίδευση, την ιδιοσυγκρασία), από το τι γνωρίζουν οι γονείς τους (π.χ. σχετικά με την ανάπτυξη και τη συμπεριφορά του παιδιού), και από το τι πιστεύουν οι γονείς τους (π.χ. στάσεις σχετικά με τη διαπαιδαγώγηση). Ακόμη, συμπληρώνουν ότι, τα παιδιά ενδιαφέρονται για το καθετί που εκτιμούν οι γονείς τους (π.χ. εκπαίδευση, επίδοση, υπακοή, διαπροσωπικές σχέσεις), για το τι προσδοκούν από το παιδί (π.χ. ηλικιακά ή αναπτυξιακά κατάλληλες πεποιθήσεις για τη συμπεριφορά, πεποιθήσεις για την επίδοση του παιδιού) και για το τι τελικά κάνουν οι γονείς τους (π.χ. οι πράξεις και το στυλ τους) (Harris-McKoy, 2016, Kawabata, Alink, Tseng, van IJzendoorn, et al., 2011).

Από τη μία μεριά, οι γονείς θα έπρεπε να δίνουν τον κατάλληλο χώρο στους εφήβους να ανακαλύψουν, να εξελιχθούν και να αναπτυχθούν. Από την άλλη όμως, οι έφηβοι δεν είναι πλήρως ώριμοι να διαχειριστούν κάποιες καταστάσεις, ενισχύοντας έτσι το ρόλο των γονέων ως καθοδηγητές. Όταν οι έφηβοι δεν υφίστανται γονικό έλεγχο και έχουν έλλειψη γονικής επίβλεψης του χρόνου τους, τότε είναι πιο πιθανό να εμπλακούν σε ριψοκίνδυνες συμπεριφορές (Harris-McKoy, 2016). Έτσι, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου μετάβασης των εφήβων, τα όρια του γονικού ελέγχου γίνονται λιγότερο σαφή.

Αρκετοί ερευνητές υποστηρίζουν πως ο υπερβολικός γονικός έλεγχος θα αποτρέψει τους εφήβους από το να ανακαλύψουν τον εαυτό τους και να ανεξαρτητοποιηθούν, ενώ άλλοι ισχυρίζονται πως ο γονικός έλεγχος είναι υψίστης σημασίας για τους εφήβους ειδικά όταν αναφέρεται στη νεανική παραβατική συμπεριφορά (Harris-McKoy, 2016). Οι έφηβοι σ' αυτό το στάδιο των χαλαρών ορίων και της ανεξαρτητοποίησης είναι πιο ευάλωτοι στα επακόλουθα του εκφοβισμού ή και ακόμα της παραβατικότητας, όπως για παράδειγμα στη χρήση ουσιών πιθανότατα λόγω της ελλιπής ικανότητας τους στο να παίρνουν και να αξιολογούν αποφάσεις (Rigby, 2007, Finkelhor et al., 2013). Ωστόσο, ο ρόλος της πρώιμης γονικής επίβλεψης σε σχέση με την ενήλικη παραβατικότητα των νέων δεν είναι ξεκάθαρος. Παρόλο που οι νεαροί ενήλικες δεν ζουν πια κάτω από την άμεση επίβλεψη των γονιών τους, έχουν

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

εσωτερικεύσει τα μηνύματα των προηγούμενων γονικών πρακτικών ,τα οποία ακόμα ασκούν επιδράσεις στη συμπεριφορά τους (Harris-McKoy, 2016).

Ουσιαστικά, ο ρόλος της οικογένειας είναι να παρέχει αξιόλογη διαπαιδαγώγηση στα παιδιά ώστε να αναπτύξουν όσο το δυνατό ολοκληρωμένες κοινωνικά αξίες. Αυτό θα υλοποιηθεί με επιτυχία, όταν οι γονείς θέτουν σταθερά όρια στα παιδιά τους. Συγκεκριμένα, η οριοθέτηση της συμπεριφοράς είναι αυτό που βοηθά το παιδί να κατανοήσει τους κανόνες και τις προσδοκίες των γονέων του. Τα όρια που τίθενται στη συμπεριφορά καθορίζουν επίσης την ισορροπία της δύναμης και της εξουσίας στις οικογενειακές σχέσεις και συνιστούν ένα ουσιώδες στοιχείο στην ανατροφή των παιδιών. Ως αποτέλεσμα, τα παιδιά μαθαίνουν να αγαπούν, να προστατεύουν την προσωπικότητά τους και να συμβαδίζουν με τους κοινωνικούς κανόνες μαθαίνοντας να ζουν με όρια (DeAnna Harris-McKoy, 2013, Hoeve et al., 2011).

Γονεϊκές Πρακτικές

Οι γονικές πρακτικές αναφέρονται σε συμπεριφορές με ξεκάθαρο περιεχόμενο που έχουν άμεσο στόχο την κοινωνικοποίηση του παιδιού. Σ' αυτές περιλαμβάνονται η γονική εμπλοκή (parental involvement) στη μαθησιακή διαδικασία και οι μέθοδοι πειθαρχίας και τιμωρίας που χρησιμοποιούν. Τόσο το γονικό στυλ όσο και οι γονικές πρακτικές καθορίζονται από τους στόχους και τις αξίες που έχουν οι γονείς για την κοινωνικοποίηση των παιδιών τους (Γεωργίου, 2005, Φαίδωνος, 2012).

Οι γονικές πρακτικές έχουν διαμορφωθεί ως ένα σύστημα δυναμικά αλληλένδετων διαστάσεων, συμπεριλαμβανομένης της επίβλεψης (π.χ. προσοχή, παρακολούθηση και δομή των παισίων), διαχείρισης συμπεριφοράς (π.χ. διαπραγμάτευση, επίλυση προβλημάτων, οριοθέτηση) και κοινωνικών γνωστικών προσεγγίσεων (αξίες, οι στόχοι και οι κανόνες), με την ποιότητα της σχέσης γονέα-παιδιού (π.χ. εμπιστοσύνη) που χρησιμεύει ως θεμέλιο. Οι επιδράσεις που μπορεί να επιφέρουν στα παιδιά οι γονικές πρακτικές μπορεί να είναι είτε θετικές είτε αρνητικές και αυτό οφείλεται από πολλούς παράγοντες. Ένας σημαντικός παράγοντας είναι η ερμηνεία του ίδιου του παιδιού για την συμπεριφορά των γονιών του. Θετικά αποτελέσματα θα υπάρχουν αν αισθάνεται το ίδιο το παιδί εμπιστοσύνη και ασφάλεια χωρίς ακραίες συμπεριφορές και γενικότερα να νιώθει ανεξάρτητο και ελεύθερο να αναλαμβάνει από μόνο του πρωτοβουλίες, με την υποστήριξη των γονιών του

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

(Georgiou & Stavrinides, 2008). Οι γονεϊκές πρακτικές επιδρούν άμεσα στην ανάπτυξη του παιδιού, ενώ το γονικό στυλ επιδρά έμμεσα μεσολαβώντας στη σχέση μεταξύ συγκεκριμένων γονικών πρακτικών και συγκεκριμένων αναπτυξιακών επιδράσεων. Το γονικό στυλ δίνει τη δυνατότητα στους γονείς να μεταβάλουν τη δική τους συμπεριφορά και να χρησιμοποιήσουν γονικές πρακτικές που θεωρούν ως πιο αποτελεσματικές (Γεωργίου, 2005, Φαίδωνος, 2012).

Γονεϊκοί Τύποι / Γονεϊκά Στυλ

Χρησιμοποιώντας τον όρο τυπολογία γονέων, τους κατατάσσουμε με αυτόν τον τρόπο σε συγκεκριμένες κατηγορίες ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που εμφανίζει ο καθένας. Κάθε κατηγορία γονέων προσδιορίζει και ένα συγκεκριμένο τύπο γονεϊκής συμπεριφοράς από την πλευρά τους. Αυτού του είδους η διαφοροποίηση μεταξύ των γονέων γίνεται για την επίτευξη μιας πιο εμπειριστατωμένης μελέτης όσον αφορά στο ρόλο τους μέσα στην οικογένεια, τη σκιαγράφηση του προφίλ τους ανάλογα με τον τύπο γονέα στον οποίο ανήκουν και τη συμπεριφορά που αναπτύσσουν ο καθένας ξεχωριστά. Το μοντέλο γονεϊκής τυπολογίας που έχει εδραιωθεί ευρέως στον επιστημονικό χώρο είναι αυτό της Diana Baumrind, 1967, 1966, 1978, Baumrind et al., 2010, Darling & Steinberg, 1993. Το μοντέλο της στηρίχτηκε στους τρόπους ανατροφής και διαπαιδαγώγησης των παιδιών από τους γονείς τους, οι οποίοι διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το βαθμό στοργής (warmth), ελέγχου (control), ανταπόκρισης (responsiveness) και απαιτητικότητας (demandingness) που οι γονείς επιδεικνύουν στην επικοινωνία τους με τα παιδιά τους.

Η υποστήριξη και ο έλεγχος είναι δύο διαστάσεις που γενικά εμφανίζονται στη βιβλιογραφία για τη γονεϊκότητα (Maccoby & Martin, 1983). Η υποστήριξη αναφέρεται στην έκφραση της στοργής, της αγάπης και της εκτίμησης. Περιλαμβάνει ζεστασιά, διαθεσιμότητα και εγγύτητα. Στη βιβλιογραφία για τη γονεϊκότητα, υπάρχουν δύο σειρές μετρήσεων που μοιάζουν με υποστήριξη, αλλά εξακολουθούν να είναι ξεχωριστές: (1) συμμετοχή, συνήθως μετριέται ως ο χρόνος που περνούν μαζί οι γονείς και τα παιδιά και (2) η αντιληπτή ποιότητα ή ικανοποίηση στη σχέση με τους γονείς. Η Baumrid (1968) θεωρεί πως ο γονικός ρόλος είναι ουσιαστικός και ιδιαίτερα σημαντικός καθώς συμβάλει στην κοινωνικοποίηση του παιδιού, καθιστώντας το ικανό να προσαρμόζεται στα κοινωνικά δεδομένα χωρίς να χάνει την ακεραιότητα του χαρακτήρα του. Αρχικά, υποστήριξε την διάκριση τριών γονικών στυλ, τον αυταρχικό

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

(authoritarian), τον διαλεκτικό (authoritative) και τον παραχωρητητικό (permissive).

Στη συνέχεια, όρισε γύρω από το γονικό στιλ δύο διαστάσεις, της απαιτητικότητας και της φροντίδας. Οι Maccoby & Martin (1983) σε μια μεταγενέστερη έρευνα διάκριναν τέσσερις γονεϊκούς τύπους, τον αυταρχικό, τον προστατευτικό, τον επιτρεπτικό και τον επιτρεπτικό/αδιάφορο τύπο.

Σύμφωνα με την Baumrind (1991) και τους Maccoby και Martin (1983) η διάσταση της απαιτητικότητας (demandingness) αναφέρεται στο βαθμό του ελέγχου που ασκούν οι γονείς προς τα παιδιά τους, τις απαιτήσεις που έχουν, την εποπτεία και τη προθυμία να αντιμετωπίσουν ένα παιδί που δεν ανταποκρίνεται στις κοινωνικές νόρμες. Από την άλλη, η διάσταση της ανταπόκρισης/φροντίδας (responsiveness) αναφέρεται στο βαθμό στο οποίο οι γονείς είναι υποστηρικτικοί και ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών τους και στην εκπλήρωσή τους, προωθώντας την διεκδικητικότητα και τον αυτοέλεγχο των παιδιών τους. Με βάση αυτές τις διαστάσεις οι γονείς ταξινομούνται σε τέσσερα γονικά στιλ : 1) το δημοκρατικό-διαλεκτικό (authoritative), 2) το αυταρχικό-αυστηρό (authoritarian), 3) το παραχωρητικό-ανεκτικό (permissive), 4) το αδιάφορο (neglectful).

Ο γονικός έλεγχος (demandingness) αναφέρεται σε περιορισμούς συμπεριφοράς και συχνά μετριέται ως επίβλεψη. Σε σύγκριση με τη φροντίδα (responsiveness), οι συμπεριφορές ελέγχου είναι πιο περίπλοκες επειδή τα αποτελέσματα δεν είναι πάντα θετικά και οι έφηβοι συχνά αντιστέκονται στις προσπάθειες ελέγχου, οδηγώντας σε συγκρούσεις, οι οποίες ενδέχεται να επιδεινώσουν τις συμπεριφορές που προσπαθούν να ελέγξουν οι γονείς. Αναφέρεται στη συμπεριφορά γονέων που έχει ως στόχο να κατευθύνουν τη συμπεριφορά του παιδιού με τον τρόπο που επιθυμούν οι γονείς. Τα μέτρα ελέγχου περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τον αριθμό των κανόνων που καθορίζουν οι γονείς για τα παιδιά τους, το επίπεδο αυτονομίας των παιδιών, τη συμμετοχή του παιδιού στη λήψη αποφάσεων και την (αντιληπτή) αυστηρότητα. Ορισμένοι ερευνητές ισχυρίζονται ότι υπάρχουν στην πραγματικότητα δύο είδη ελέγχου, τα οποία συνδέονται διαφορετικά με την ανάπτυξη των εφήβων: συνεπείς, σαφείς και δίκαιες απαιτήσεις (δομή, υποστηρικτικός έλεγχος) και αυθαίρετες, ελέγχοντας επιμονή στην υπακοή (εξαναγκασμός, αυταρχικός έλεγχος) (Harris-McKoy, 2016, Kokkinos, 2013, Kawabata, Alink, Tseng, van IJzendoorn, et al., 2011, Graaf et al., 2011).

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Ο υποστηρικτικός (authoritative) γονέας θεωρείται ο ιδανικός τύπος για την ανάπτυξη του παιδιού, καθώς συνδυάζει τον έλεγχο με την αποδοχή θέτοντας όρια στη συμπεριφορά των παιδιών και ταυτόχρονα παρέχοντας εξηγήσεις μέσα από τη συζήτηση. Είναι ένας γονιός στοργικός που ανταποκρίνεται στις ανάγκες των παιδιών του με ευαισθησία, ενισχύοντας τις προσπάθειες τους και δείχνοντας εμπιστοσύνη στις επιλογές τους (Diana Baumrind, 1966). Επιπλέον, ο υποστηρικτικός γονέας αναγνωρίζει τα συναισθήματα, τις απόψεις και τις στάσεις των παιδιών του, τις σέβεται και ενθαρρύνει σχέσεις σεβασμού και δεσμούς αγάπης στην οικογένεια. Διαθέτει ευελιξία, προσαρμοστικότητα και ενισχύει την ψυχολογική αυτονομία των παιδιών. Επιδιώκει ένα συγκεκριμένο βαθμό πειθαρχίας και αν χρειαστεί να επιβάλλει ένα είδος τιμωρίας, εξηγεί πάντα τους λόγους για τους οποίους το κάνει ενισχύοντας την επικοινωνία και την ποιότητα σχέσης με το παιδί τους. Έχει υψηλές απαιτήσεις, ωστόσο αναγνωρίζει το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει τη γνώμη του, ακόμη κι αν αυτή δεν είναι πλήρως αποδεκτή από το γονέα. Χρησιμοποιεί την ενεργητική ακρόαση και τη αντανάκλαστική ακοή για να επικοινωνήσει με το παιδί του. Ακόμη, θέτει σαφή όρια και παρέχει θετικές συνέπειες για την εκδήλωση της θετικής συμπεριφοράς. Επιπλέον, είναι απαιτητικός, αλλά και στοργικός ταυτόχρονα, ενώ οι προσδοκίες του κυμαίνονται σε σχέση πάντα με τις δυνατότητες του παιδιού (Diana Baumrind, 1967). Οι γονείς που ανήκουν στον υποστηρικτικό τύπο ενθαρρύνουν το διάλογο, συζητάνε μαζί με τα παιδιά τους και τους παρέχουν εξηγήσεις, όποτε χρειαστεί. Οι υποστηρικτικοί γονείς δεν έχουν μόνο απαιτήσεις από τα παιδιά τους αλλά ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους με ζεστασιά και τους παρέχουν ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο μπορούν να εξερευνήσουν και να αναπτύξουν τα ενδιαφέροντα τους (Lerner et al., 2002, Baumrind, 1966, 1991 Baumrind et al., 2010, Hassan & Ee, 2015, Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020).

Ο αυταρχικός (authoritarian) γονέας χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό απαιτήσεων και συγχρόνως χαμηλό βαθμό ανταπόκρισης. Είναι απαιτητικός, ασυμβίβαστος, θέτει αυστηρούς κανόνες και προσδοκά απόλυτη υπακοή από το παιδί του (Baumrind, 1991, Maccoby & Martin, 1983). Παράλληλα, αναγκάζει το παιδί να ακολουθήσει τις οδηγίες και τις επιθυμίες του χωρίς να καταφεύγει στη συζήτηση και δεν ανέχεται την αντίθετη άποψη του παιδιού του, το οποίο είναι υποχρεωμένο να δέχεται ό, τι του λέει (Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020). Σύμφωνα με τους Maccoby & Martin, 1983 ο αυταρχικός γονέας είναι αυτός που

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

αξιολογεί υπερβολικά την εξουσία και τη διεκδικεί με κάθε τρόπο ασκώντας σημαντικό έλεγχο στο παιδί του. Τέλος, ο συγκεκριμένος τύπος γονέα χρησιμοποιεί συχνά ως μέσο επιβολής τη τιμωρία με σκοπό να νουθετήσει, να διαπαιδαγωγήσει και να παραδειγματίσει το παιδί του. Επομένως, οι γονείς παρουσιάζονται ως υπερβολικά αυστηροί και περιμένουν πάντα την άριστη συμπεριφορά από το παιδί τους και δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην υπακοή και στον απόλυτο σεβασμό. Αυτός ο τύπος γονιού περιλαμβάνει τη χρήση στρατηγικών άμεσης τιμωρίας (Georgiou et al., 2018a, (McKinney & Renk, 2008, Kawabata, Alink, Tseng, Van Ijzendoorn, et al., 2011). Ο γονιός προσπαθεί με ιδιαίτερη αυστηρότητα και τιμωρίες να ελέγξει τη συμπεριφορά του παιδιού και δεν ενισχύει τις λεκτική επικοινωνία μεταξύ τους (Baumrind, 1966). Επομένως, οι αυταρχικοί γονείς έχουν υψηλές απαιτήσεις από τα παιδιά και δείχνουν χαμηλό βαθμό ανταπόκρισης στις ανάγκες τους (Maccoby & Martin, 1983). Απαιτούν από τα παιδιά τους να επιδεικνύουν κοινωνικά επιθυμητή συμπεριφορά, χωρίς όμως οι ίδιοι να συμβάλλουν καθόλου σε αυτό και δεν παρέχουν ένα οργανωτικό και υποστηρικτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο τα παιδιά θα επιλύουν τα προβλήματα τους ή θα διερευνούν τις πιθανές αιτίες που συνέβαλαν στην αποτυχία τους και γενικά μπορεί να ειπωθεί πως δεν υποστηρίζουν την αυτονομία των παιδιών (Baumrind, 1991).

Ο επιτρεπτικός (permissive) τύπος γονέα χαρακτηρίζεται από μέτριο βαθμό ανταπόκρισης (άλλοτε ανταποκρίνεται ικανοποιητικά και άλλοτε όχι) και χαμηλό βαθμό απαιτήσεων (Baumrind, 1991, Kawabata, Alink, Tseng, Van Ijzendoorn, et al., 2011). Είναι ήπιος και συγκαταβατικός στις κρίσεις του. Δεν είναι τιμωρητικός και αποδέχεται τις παρορμήσεις του παιδιού του. Επιπλέον, ο επιτρεπτικός γονέας δε θέτει επαρκή όρια στο παιδί του και αφήνει το ίδιο να ορίσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα διαμορφωθεί η συμπεριφορά του. Ενθαρρύνει το παιδί να κάνει τις επιλογές του χωρίς να του παρέχει το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορούν να γίνουν αυτές οι επιλογές και δεν οριοθετεί το χρόνο του παιδιού (ώρα για ύπνο, ώρα για φαγητό κλπ.). Οι επιτρεπτικοί γονείς είναι σχετικά μέτριοι προς τη στοργή και την ανταπόκριση που δείχνουν στα παιδιά τους και καθόλου απαιτητικοί (Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020). Ασκούν χαμηλό έλεγχο και φροντίδα στα παιδιά τους έχουν χαμηλές απαιτήσεις από τα παιδιά και δεν χρησιμοποιούν περιορισμούς στις συμπεριφορές αυτών. (Maccoby & Martin, 1983). Αποδέχονται κάθε παρόρμηση και επιθυμία των παιδιών τους και σπάνια τα τιμωρούν. Τα παιδιά των επιτρεπτικών γονέων συνήθως

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

επιδεικνύουν ανώριμες συμπεριφορές. Σπάνια διαμορφώνουν οι ίδιοι κανόνες τους οποίους το παιδί πρέπει να τηρήσει και το αφήνουν πιο ελεύθερο να αποφασίζει μόνο του σε αναπτυξιακές φάσεις που το παιδί χρειάζεται όρια για να μπορέσει να προσαρμοστεί κοινωνικά και να διαμορφώσει την προσωπικότητα του για αυτό το λόγο, τα παιδιά των ανεκτικών γονέων πολλές φορές δεν είναι τόσο ώριμα, όσο τα παιδιά της ηλικίας τους (Georgiou et al., 2018). Παρόλα αυτά, οι επιτρεπτικοί γονείς παρέχουν την οργανωτική δομή και τον υποστηρικτικό έλεγχο που είναι απαραίτητος για την επίτευξη των στόχων που μπορεί να έχουν επιλεγθεί από τα (Baumrind, 1991). Είναι πιθανό είτε να αγνοήσουν προβληματικές συμπεριφορές των παιδιών είτε να εφαρμόσουν ασυνεπή χαλαρό έλεγχο όταν η συμπεριφορά των παιδιών είναι απερίσκεπτη.

Το 1983 οι Maccoby & Martin πρότειναν μια διαφοροποίηση του μοντέλου γονεϊκής τυπολογίας της Baumrind, προτείνοντας δύο υποτύπους του επιτρεπτικού γονέα: τον παραχωρητικό – επιεική (permissive – indulgent) και τον επιτρεπτικό – αδιάφορο (permissive- indifferent). Ο επιτρεπτικός- επιεικής είναι ο πατέρας ο οποίος εκδηλώνει υψηλό βαθμό ανταπόκρισης και χαμηλό βαθμό απαιτήσεων (Darling & Steinberg, 1993). Πιο συγκεκριμένα, εμπλέκεται στη ζωή των παιδιών του, επιτρέπει την αυτονομία στη συμπεριφορά τους, αλλά χαρακτηρίζεται από επιείκεια αφήνοντας μεγάλη ελευθερία στα παιδιά τους χωρίς να ελέγχει τις αρνητικές τους συμπεριφορές. Από την άλλη, ο επιτρεπτικός- αδιάφορος γονέας χαρακτηρίζεται από χαμηλό βαθμό απαιτήσεων και χαμηλό βαθμό ανταπόκρισης. Δεν εμπλέκεται στη ζωή των παιδιών του αφήνοντας τα ενεργήσουν όπως επιθυμούν. Είναι αδιάφορος και αλληλοεπιδρά όσο το δυνατόν λιγότερο με τα παιδιά του χωρίς να δίνει σημασία στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα τους ((Baumrind, 1991, Maccoby & Martin, 1983). Έτσι, εντοπίζονται οι επιτρεπτικοί/αδιάφοροι γονείς οι οποίοι είναι συνήθως απόντες και δεν ανταποκρίνονται επαρκώς στις ανάγκες του παιδιού. Συχνά παρατηρούμε παραμελημένα παιδιά να έχουν αδιάφορους γονείς (McKinney & Renk, 2008) και να οδηγούνται σε ψυχική και συναισθηματική ανεπάρκεια και συνήθως συνοδεύεται και από σχολική αποτυχία και καθυστέρηση κοινωνικοποίησης λόγω έλλειψης κοινωνικών ερεθισμάτων από το οικογενειακό περιβάλλον. Αδιάφοροι γονείς μπορεί να προκύπτουν από ποικίλες περιπτώσεις, από αρχική αδιαφορία προς τα παιδιά τους, από θάνατο του ενός γονέα κ.ά. Ο αντίκτυπος της αδιαφορίας όμως στο παιδί παραμένει

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

και οι επιπτώσεις είναι εμφανείς σε όλους τους τομείς της κοινωνικής του αλληλεπίδρασης.

Γενικά αποτελέσματα των άρθρων

Οι περισσότερες έρευνες έχουν δείξει πως με την ηλικιακή ανάπτυξη η εκφοβιστική συμπεριφορά των παιδιών τείνει να αυξάνεται, ενώ η θυματοποίηση να μειώνεται. Η έρευνα του Rigby (1997) έδειξε πως έφηβοι ηλικίας 9-18 ετών, μέχρι τα 16 έτη τόσο τα κορίτσια όσο και τα αγόρια εμπλέκονται σε συνεχή σχολικό εκφοβισμό. Η έρευνα του Georgiou & Fanti (2010) έδειξε πως έφηβοι ηλικίας 9-12 ετών για τρία χρόνια ο σχολικός εκφοβισμός αυξανόταν ενώ η θυματοποίηση τείνει να μειώνεται την ίδια χρονική περίοδο. Σύμφωνα με το φύλο, τα αγόρια έχουν περισσότερες πιθανότητες να συμμετέχουν σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού και ως θύματα και ως θύτες συγκριτικά με τα κορίτσια. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Κύπρο μαθητές ηλικίας 12- 18 ετών έδειξε ότι τα αγόρια είχαν μεγαλύτερα ποσοστά εκφοβιστικής συμπεριφοράς σε σχέση με τα κορίτσια (Fanti et al., 2009). Σε άλλες έρευνες έχει φανεί πως τα ποσοστά θυματοποίησης μεταξύ αγοριών και κοριτσιών δεν είναι στατιστικά σημαντικά (Φαίδωνος, 2012).

Όσον αφορά την γονική ανταπόκριση (responsiveness) έχει φανεί πως η παροχή φροντίδας και υποστήριξης και η διατήρηση μιας θερμής και στενής επαφής με το παιδί πως λειτουργεί ως προστατευτικός παράγοντας στις εκδηλώσεις εκφοβισμού και θυματοποίησης. Έρευνες έχουν δείξει πως η φροντίδα της μητέρας και η συναισθηματική σχέση που έχει με το παιδί σχετίστηκε αρνητικά με αυτά τα φαινόμενα (Georgiou, 2008). Ενώ, η παραμέληση και η έλλειψη φροντίδας της μητέρας λειτουργούν ως παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών. Από την βιβλιογραφία περισσότερη μελέτη έχει γίνει για τον ρόλο της μητέρας και όχι τόσο του πατέρα. Σε κάποιες άλλες έχει δείξει όμως πως η αύξηση της φροντίδας δεν συσχετίζεται με μείωση της προβληματικής συμπεριφοράς (Schroeder & Mowen, 2014). Σε κάποιες μελέτες που εστιάστηκαν στον πατρικό ρόλο φάνηκε πως είναι εξίσου σημαντικός και καθοριστικός για την εμπόδιση του σχολικού εκφοβισμού και της θυματοποίησης (Chrisman et al., 2012, Eitle, 2006, Aquilino, 2006). Επομένως, αναμένεται η μητρική και πατρική ανταπόκριση/φροντίδα να επιδρούν εξίσου αρνητικά στην ανάπτυξη σχολικού εκφοβισμού και θυματοποίησης του εφήβου. Βέβαια έχει παρατηρηθεί πως η μείωση εκφοβιστικής συμπεριφοράς των παιδιών

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

αναμένεται να αυξήσει τη γονική ανταπόκριση, αντίθετα η εμφάνιση εκφοβιστικής συμπεριφοράς να μειώσει την θετική στάση των γονέων. Στην έρευνα του Georgiou & Fanti (2010) φάνηκε πως ο σχολικός εκφοβισμός αλληλοεπιδρά με την ποιότητα της σχέσης γονέα και παιδιού.

Αρκετές μελέτες έχουν εξετάσει τη σχέση μεταξύ των γονικών τύπων συμπεριφοράς και του σχολικού εκφοβισμού και της θυματοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, έχει φανεί πως ο αυταρχικός γονεϊκός τύπος τείνει να συσχετίζεται θετικά κυρίως με την εκδήλωση εκφοβιστικής συμπεριφοράς, με το βαθμό συσχέτισης να κυμαίνεται από χαμηλό ως υψηλό, καθώς στους μαθητές-θύτες η συμπεριφορά των γονέων τους χαρακτηρίζεται κυρίως από χαμηλά επίπεδα φροντίδας, υψηλά επίπεδα απόρριψης και σκληρότητας (Harris-McKoy, 2016, Stavrinides et al., 2011, Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020). Ως προς τη σύνδεση του αυταρχικού γονεϊκού τύπου με την θυματοποίηση, έχει παρατηρηθεί θετική ασθενής ως μέτρια συσχέτιση, καθώς οι μαθητές-θύματα αναφέρουν συχνά υψηλή τιμωρητικότητα και αυταρχικότητα από τους γονείς τους (Finkelhor et al., 2013, Charalampous et al., 2019, Klein et al., 2012). Σύμφωνα με το αυταρχικό στιλ, πολλοί υποστηρίζουν ότι τα παιδιά τείνουν να συγκρούονται μαζί τους, να εκδηλώνουν διάφορες μορφές επιθετικής συμπεριφοράς, συμπεριλαμβανομένου και του εκφοβισμού αλλά και να παρουσιάζουν προβλήματα κατάθλιψης (Harris-McKoy, 2016, Heaven et al., 2004).

Ωστόσο, φαίνεται να υπάρχει σχετική σύγχυση στη βιβλιογραφία, όσον αφορά τη σχέση μεταξύ του δημοκρατικού στιλ και των περιστατικών εκφοβισμού / θυματοποίησης. Για παράδειγμα, κάποιες μελέτες έδειξαν ότι ο αυθεντικός γονεϊκός τύπος συσχετίζεται αρνητικά με τα φαινόμενα (Georgiou & Fanti, 2010, Harris-McKoy, 2016, Simões et al., 2008, Stavrinides et al., 2018, Georgiou, 2008). Διαφοροποίηση του σχετικού ευρήματος παρατηρούμε σε έρευνες, όπου η συσχέτιση βρέθηκε στατιστικά θετική, χαμηλή ως μέτρια. (Kawabata, Alink, Tseng, Van Ijzendoorn, et al., 2011, Aslan, 2011). Επίσης, αντιφατικότητα μεταξύ των πορισμάτων διαπιστώνουμε και σε έρευνες όπου οι μεν υποστηρίζουν ότι ο αυθεντικός γονεϊκός τύπος αποτελεί προστατευτικό παράγοντα έναντι της θυματοποίησης (Lereya et al., 2013), οι δε υποστηρίζουν ότι αποτελεί προστατευτικό παράγοντα μόνο έναντι του εκφοβισμού (Gómez-Ortiz et al., 2014), ενώ η σύνδεση μεταξύ σχολικού εκφοβισμού και θετικών γονεϊκών συμπεριφορών φαίνεται ότι επηρεάζεται και από την ηλικία των μαθητών/τριών (Georgiou & Fanti, 2010). Οι περισσότερες έρευνες έχουν δείξει πως

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

τα παιδιά που αντιλαμβάνονται τους γονείς τους ως διαλεκτικούς (authoritative) έχουν θετικά αναπτυξιακά αποτελέσματα σε σχέση με τα υπόλοιπα γονικά στυλ. Χαμηλότερα επίπεδα ψυχολογικών και συμπεριφορικών προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένης και της εμπλοκής σε σχολική επιθετικότητα. (Georgiou & Stavrinides, 2008, Schroeder & Mowen, 2014, McKinney & Renk, 2008).

Από το σύνολο των ερευνητικών πορισμάτων συμπεραίνεται, ότι η αντιληπτή ως αρνητική γονεϊκή συμπεριφορά, δηλαδή ο τυραννικός και ο παραχωρητικός τύπος, σχετίζεται με την αύξηση του κινδύνου πιθανής εμπλοκής θυτών, θυμάτων και θυτών/θυμάτων στο φαινόμενο. Συγκεκριμένα, τα παιδιά που θυματοποιούνται φαίνεται να προέρχονται από γονείς που χρησιμοποιούν παραχωρητικούς και αυταρχικούς γονικούς τρόπους συμπεριφοράς (Georgiou et al., 2018a). Σε έρευνα φάνηκε πως η παραχωρητικότητα προβλέπει θετική στατιστική σημαντικότητα για την εκδήλωση θυματοποίησης του παιδιού (Georgiou & Stavrinides, 2008). Σε έρευνα στην Ιαπωνία φάνηκε πως παρόλο η πατρική παραχωρητικότητα αύξανε τα επίπεδα προβλημάτων στο παιδί, η μητρική παραχωρητικότητα δεν είχε καμία επίδραση στη ψυχική υγεία του παιδιού (Uji et al., 2014). Πάντως υπήρχε σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ των γονικών στυλ τόσο της μητέρας όσο και του πατέρα όταν και οι δυο ήταν δημοκρατικοί, παραχωρητικοί ή αυταρχικοί (Uji et al., 2014). Ο ρόλος του αυθεντικού γονέα δεν είναι σαφής και συνεπώς περαιτέρω μελέτη κρίνεται απαραίτητη.

Ακόμη, φαίνεται πως έστω και ένας από τους δυο γονείς να υιοθετεί αδιάφορο στυλ, το κατά πόσο το παιδί θα εμφανίσει εκφοβιστική συμπεριφορά ή θυματοποίηση εξαρτάται από το στυλ του άλλου γονέα (Hoeve et al., 2011, Simões et al., 2008). Η αδιαφορία απέναντι στο παιδί καθώς και η έλλειψη γονικού ελέγχου και ενδιαφέροντος μπορεί να προκαλέσει προβλήματα αυτοεκτίμησης. Αυτή η συμπεριφορά του γονιού μπορεί να ερμηνευτεί αρνητικά και να οδηγήσει μετέπειτα σε κίνδυνο θυματοποίησης. (Young, 2003). Σε έρευνα του Hoeve et al. (2008) φάνηκε πως οι αδιάφοροι γονείς που είχαν λιγότερα επίπεδα υποστήριξης και ζεστασιάς, χρησιμοποιώντας μη ανεπαρκείς πειθαρχικές συμπεριφορές προέβλεπαν περισσότερες πιθανότητες για εμφάνιση εκφοβισμού και παραβατικής συμπεριφοράς στα παιδιά. Τα θύματα φαίνεται να έχουν καλύτερη σχέση με τους γονείς αντί με τους συνομιλήκους, το οποίο μπορεί να έχει θετική συσχέτιση μεταξύ της θυματοποίησης και της γονεϊκότητας (Georgiou

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

& Fanti, 2010). Βέβαια, οι γονείς τείνουν να γίνονται πιο προστατευτικοί και λιγότεροι απαιτητικοί στα παιδιά τους, που μπορεί να οδηγήσει και σε αύξηση του άγχους αλλά και της κατάθλιψης στα παιδιά που θυματοποιούνται (Georgiou & Fanti, 2010).

Γενικά η βιβλιογραφική ανασκόπηση δείχνει πως οι υποστηρικτικές γονικές συμπεριφορές επιδρούν αρνητικά στην ανάπτυξη τόσο συναισθηματικών (Fanti,2008) όσο και συμπεριφορικών προβλημάτων. (Gómez-Ortiz et al., 2014). Αντίθετα, η μειωμένη εποπτεία και η επικοινωνία έχουν συσχετιστεί με διάφορα αρνητικά προβλήματα στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή του παιδιού. Επιπλέον, αν και δεν έχει ερευνηθεί ιδιαίτερα το κατά πόσο τα ίδια τα παιδιά επηρεάζουν τους γονείς τους και όχι οι γονείς τα παιδιά τους, φαίνεται μέχρι τώρα πως οι γονείς όταν έρχονται αντιμέτωποι με εκδηλώσεις συμπεριφοράς των παιδιών τους τείνουν να μειώνουν τον έλεγχο που ασκούσαν ή και ακόμα να παρατήσουν την οποιαδήποτε προσπάθεια βελτίωσης της κατάστασης. Ακόμη, φάνηκε πως όσο μειωνόταν η θυματοποίηση τόσο αυξανόταν η γονική εμπλοκή (Georgiou & Fanti, 2010). Ακόμη, στις περισσότερες έρευνες φαίνεται πως έστω και αν ένας γονέας είναι δημοκρατικός ανεξάρτητο από το στυλ του άλλου γονιού φαίνεται πως μειώνει τις πιθανότητες εκφοβισμού και θυματοποίησης του εφήβου (Hoeve et al., 2011, Finkelhor et al., 2013, (Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020, Charalampous et al., 2019, Stavrinides et al., 2018, Uji et al., 2014, Schroeder & Mowen, 2014).

Καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη του παιδιού παίζουν οι γονείς μιας και η αλληλεπίδραση σε καθημερινή βάση δίνει την ευκαιρία στους γονείς να κτίσουν τα θεμέλια για μια υγιή ανάπτυξη τους παιδιού τους. Σύμφωνα με την Baumrind (1967) η επιρροή του γονέα έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του παιδιού αφού πλειονότητα των ερευνητικών δεδομένων συγκλίνει στην άποψη ότι ο τύπος των γονέων επηρεάζει την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, την προσωπικότητα του, την ψυχολογική ευεξία του, τις ακαδημαϊκές του επιδόσεις και τη συμπεριφορά του. Μετά από μελέτες σε παιδιά προσχολικής ηλικίας που πραγματοποίησε η Baumrind διαπίστωσε πως τα παιδιά αυταρχικών γονέων βιώνουν έντονες ψυχικές συγκρούσεις και είναι ευερέθιστα, επίσης τα παιδιά και οι έφηβοι των αυταρχικών γονιών έχουν περισσότερα προβλήματα συμπεριφοράς, έχουν ελλειπείς κοινωνικές δεξιότητες, χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και υψηλότερα επίπεδα κατάθλιψης. Κατά την εφηβεία, λόγω του ότι οι αυταρχικοί γονείς δεν ενισχύουν την ανεξαρτητοποίηση και την

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

αυτονομία του παιδιού τους, είναι πιο πιθανό να παρουσιαστούν προβλήματα εσωστρέφειας, όπως κατάθλιψη. Τα παιδιά των αυταρχικών γονέων λόγω του υπερβολικού ελέγχου αποφεύγουν τις παραβατικές συμπεριφορές, καθώς και τη χρήση ουσιών. (Hassan & Ee, 2015, Harris-McKoy, 2016, Heaven et al., 2004, Uji et al., 2014).

Σε πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Κύπρο από 336 Κύπριους γονείς (23% πατέρες και 77% μητέρες) φάνηκε πως το φύλο του γονέα έπαιξε σημαντικό ρόλο στο γονεϊκό στυλ που υιοθετούσαν οι γονείς, καθώς οι μητέρες υιοθετούσαν περισσότερο τις δημοκρατικούς μεθόδους, ενώ οι πατεράδες περισσότερο αυταρχικούς και αυστηρούς μεθόδους. Ακόμη, το επίπεδο μόρφωσης των γονέων έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Επιπλέον, φάνηκε πως γονείς που είχαν αποφοιτήσει από το Λύκειο υιοθετούσαν το παραχωρητικό στυλ, ενώ γονείς με πιο υψηλή μόρφωση πιο αυστηρό στυλ. Ακόμη, και η ηλικία των γονέων φάνηκε να επηρεάζεται καθώς νέοι γονείς φάνηκε να ανήκουν στην ομάδα των παραχωρητικών σε σχέση με μεγαλύτερους σε ηλικία γονείς (Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020).

Ωστόσο, δεν φαίνεται να υπάρχει ξεκάθαρη εικόνα ανάμεσα στον διαφορετικό πατρικό και μητρικό τρόπο συμπεριφοράς στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Πολλοί ερευνητές δεν έχουν εντοπίσει σημαντικές διαφορετικές επιδράσεις των γονιών απέναντι στους εφήβους, ενώ κάποιες άλλες έχουν δείξει πως οι γονείς επιδρούν διαφορετικά απέναντι στα αγόρια και διαφορετικά στα κορίτσια (Hay & Ashman, 2003). Για παράδειγμα, οι Heaven κ.α (2004) έδειξαν στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ της υπερπροστατευτικότητας του πατέρα όσο και της μητέρας με την κατάθλιψη των εφήβων ενώ στην έρευνα των Brown και Elder (2006) φάνηκε πως μια υποστηρικτική μητέρα είχε περισσότερη επίδραση στα κορίτσια από ότι στα αγόρια, ενώ η πατρική συμπεριφορά δεν έδειξε σημαντικές επιδράσεις στη διαφορά των φύλων των παιδιών. Άλλες υποστηρίζουν τη σημασία της μητρικής συμπεριφοράς ως πιο σημαντική (Fantì κ.α., 2008, Georgiou, 2008).

Στις περισσότερες έρευνες έχει φανεί πως οι πατεράδες σε σύγκριση με τις μητέρες φαίνεται πως υιοθετούν πιο αυστηρούς μεθόδους διαπαιδαγώγησης απέναντι στα παιδιά τους (Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020). Ενώ άλλοι έδειξαν πως ένας αδιάφορος πατέρας αυξάνει τα επίπεδα εκφοβιστικής συμπεριφοράς

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

στα αγόρια (Fanti & Kimonis, 2012), ενώ στα κορίτσια αυξάνει τα επίπεδα της κατάθλιψης (Heaven et al., 2004, Fanti & Kimonis, 2012). Από έρευνες φάνηκε πως οι μητέρες και οι κόρες είναι πιθανότερο να εμπλέκονται σε διαμάχη μεταξύ τους σε σχέση με τους γιους (Bronte-Tinkew et al., 2006). Από την άλλη φάνηκε πως οι μητέρες δείχνουν περισσότερη ενασχόληση με τις κόρες τους σε σύγκριση με τους γιους τους, το οποίο μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι οι έφηβες κοπέλες έχουν καλύτερες σχέσεις με τους γονείς τους απ' ότι έχουν τα αγόρια (Fanti, 2013, (Bronte-Tinkew et al., 2006). Ακόμη, τα αγόρια φαίνεται πως αναφέρουν περισσότερη κόντρα με τις μητέρες τους για τους κανόνες, αλλά νιώθουν περισσότερη υποστήριξη και καλύτερη επικοινωνία απ' ότι με τους πατέρες. Ενώ με τους πατέρες περνάνε περισσότερο ελεύθερο χρόνο και είναι εκείνοι που θα τους παρέχουν συμβουλές (Hoeve et al., 2011, (Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020, Bronte-Tinkew et al., 2006). Τα κορίτσια από την άλλη πλευρά αναφέρουν πως έχουν στενότερες σχέσεις με την μητέρα και βλέπουν τον πατέρα ως πιο αυταρχικό, περνώντας λιγότερο χρόνο μαζί τους (Hoeve et al., 2011). Είναι σημαντικό, λοιπόν, να διερευνηθούν οι διαφορές στη συμπεριφορά των αγοριών και των κοριτσιών, αλλά και κατά πόσο οι γονείς συμπεριφέρονται διαφορετικά στους γιους τους σε σύγκριση με τις κόρες τους (Georgiou & Fanti, 2010, McKinney & Renk, 2008). Πάντως, φαίνεται πως τα παιδιά με τις μητέρες τους έχουν μια αμοιβαία σχέση μεταξύ τους. Γενικότερα, όμως είναι απαραίτητο να διερευνηθεί περισσότερο η επίδραση των γονικών συμπεριφορών απέναντι στα παιδιά και αν κατά πόσο υπάρχουν διαφορικές επιδράσεις ανάμεσα στα δύο φύλα.

Μεθοδολογία

Συμμετέχοντες

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθεί κατά πόσο επηρεάζουν οι γονικοί τύποι συμπεριφοράς τον έφηβο στην εκδήλωση σχολικού εκφοβισμού και θυματοποίησης και αν το φύλο του γονέα έχει διαφορετική επίδραση στο παιδί. Πραγματοποιήθηκε ποσοτική έρευνα με δείγμα 268 εφήβων, της Α' Γυμνασίου, ηλικίας 12-13 ετών, 242 μητέρες και 235 πατέρες. Το δείγμα προέρχεται από μια μεγαλύτερη διαχρονική έρευνα σε 4 χρονικές περιόδους, ηλικίας 12-15 ετών και περιλαμβάνει 1674 Ελληνοκύπριους έφηβους (50.1% κορίτσια) από 13 σχολεία της Κύπρου σε Λευκωσία, Λάρνακα και Λεμεσό. Η επιλογή των μαθητών έγινε τυχαία και αφού εγκρίθηκε η έρευνα από το

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Υπουργείο Παιδείας της Κύπρου, συμμετείχαν μόνο οι μαθητές που είχαν προσκομίσει την συγκατάθεση των γονιών τους. Από τα ερευνητικά δεδομένα αξιοποιήθηκαν οι κλίμακες μέτρησης, με τις οποίες αξιολογήθηκαν η θυματοποίηση – εκφοβισμός, και γονεϊκοί τύποι συμπεριφοράς. Πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις των κύριων μεταβλητών για τα περιγραφικά τους χαρακτηριστικά, συσχέτισης και διακύμανσης. Για τις στατιστικές αναλύσεις χρησιμοποιήθηκαν τα λογισμικά στατιστικών εφαρμογών SPSS 25.

Υποθέσεις :

1. Αναμένεται ένας αυταρχικός πατέρας να επηρεάσει περισσότερο αρνητικά τον εκφοβισμό και την θυματοποίηση του εφήβου σε σχέση με μια αυταρχική μητέρα.
2. Αναμένεται ένας δημοκρατικός γονιός να έχει αρνητική συσχέτιση με τον εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου σε σχέση με τα υπόλοιπα γονικά στυλ.
3. Αναμένεται μια αδιάφορη μητέρα να επηρεάσει περισσότερο αρνητικά την θυματοποίηση και τον εκφοβισμό του εφήβου σε σχέση με τα υπόλοιπα γονικά στυλ.
4. Αναμένεται η μητρική φροντίδα να συσχετίζεται θετικά με την πατρική φροντίδα, όπως και να έχει σημαντική αρνητική συσχέτιση με την μητρική παραχωρητικότητα.

Εργαλεία συλλογής δεδομένων

Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν τα ακόλουθα ερωτηματολόγια:

Ερωτηματολόγιο για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού / θυματοποίησης – Student Survey of Bullying Behavior – Revised (SSBB-R), (Varjas et al., 2006), όπου οι μαθητές απαντήσαν αν έχουν συμμετάσχει σε άμεσο εκφοβισμό (σωματικό και λεκτικό, $\alpha=0.89$), σε σχετικό εκφοβισμό ($\alpha=0.81$) και σε ηλεκτρονικό εκφοβισμό ($\alpha=0.86$). Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο συνιστά από μόνο του ολοκληρωμένο ερευνητικό εργαλείο για την αξιολόγηση του φαινομένου με δύο κλίμακες: 1) για τη θυματοποίηση και 2) για τον εκφοβισμό. Αποτελείται από 16 ερωτήσεις, για παράδειγμα : «Πόσο συχνά διαλέγεις νεότερα, μικρότερα, λιγότερο δυνατά ή λιγότερο

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

δημοφιλή παιδιά για να τα χτυπήσεις ή να τα κλωτσήσεις; ». Και για την θυματοποίηση αντίστοιχα 16 ερωτήσεις, πόσο συχνά έχουν συμμετάσχει σε άμεση θυματοποίηση ($\alpha=0.82$), σχετική θυματοποίηση ($\alpha=0.79$) και ηλεκτρονική θυματοποίηση ($\alpha=0.90$), για παράδειγμα : « Πόσο συχνά μεγαλύτερα, μεγαλύτερα, πιο δημοφιλή ή περισσότερο δυνατά παιδιά σε διαλέγουν για να σε χτυπήσουν ή να σε κλωτσήσουν;» (Fanti, 2013). Όσον αφορά το είδος της κλίμακας των ερωτήσεων είναι «κανονικής (ordinal) κλίμακας», δηλαδή οι συμμετέχοντες καλούνται με τη βοήθεια της πεντάβαθμης κλίμακας να απαντήσουν στις ερωτήσεις με βάση τη συχνότητα των περιστατικών θυματοποίησης / εκφοβισμού, όπως: «Δεν μου συνέβηκε ποτέ», «1 ή 2 φορές τον χρόνο», «μηνιαία», «εβδομαδιαία», «καθημερινά». Το συγκεκριμένο εργαλείο έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως από αριθμό ερευνητών και έδειξε πολύ καλή αξιοπιστία τόσο διεθνώς όσο και στον ελληνικό και κυπριακό πληθυσμό (Fanti & Kimonis, 2012) παρουσιάζοντας δείκτες αξιοπιστίας μεγαλύτερους από Cronbach's $\alpha = 0.88$.

Ερωτηματολόγιο για τους γονεϊκούς τύπους συμπεριφοράς – Parental Authority Questionnaire (Buri, 1991), πρόκειται για μια αυτό-αναφορά όπου μετρείται η αντίληψη των παιδιών για τις γονικές πρακτικές που υιοθετούν οι γονείς τους, όπου δείχνουν το γονικό τους στυλ. Σύμφωνα με την ταξινόμηση της Baumrind (1991) το εργαλείο προσεγγίζει τους 3 κύριους τύπους γονεϊκής συμπεριφοράς, δηλαδή τον δημοκρατικό, τον αυταρχικό και τον παραχωρητικό. Το εργαλείο περιλαμβάνει συνολικά 30 δηλώσεις, όπου οι συμμετέχοντες καλούνται με τη βοήθεια της πεντάβαθμης κλίμακας τύπου Likert να απαντήσουν π.χ. (Ποτέ = 1, Σχεδόν ποτέ = 2, Μερικές φορές = 3, Σχεδόν πάντα = 4, Πάντα = 5). Κάθε 10 δηλώσεις μετράνε το κάθε γονικό στυλ ξεχωριστά. Για παράδειγμα : «Καθώς μεγάλωνα η μητέρα μου δεν με άφηνε να αμφισβητήσω καμία απόφαση που είχε πάρει» για το αυταρχικό στυλ, «Η μητέρα μου πάντα ενθάρρυνε τη συζήτηση όποτε ένιωθα ότι οι κανόνες του σπιτιού και οι περιορισμοί ήταν μη λογικοί», για το δημοκρατικό στυλ και «Καθώς μεγάλωνα η μητέρα μου με άφηνε να αποφασίζω για τα περισσότερα πράγματα από μόνος μου χωρίς πολύ καθοδήγηση από εκείνη» για το παραχωρητικό στυλ. Το PAQ έχει μεταφραστεί στα ελληνικά και έχει δείξει επαρκή αξιοπιστία και εγκυρότητα για όλα τα είδη. (Tsaousis, 2002). Προηγούμενες έρευνες στην Ελληνοκυπριακή κοινωνία έχουν δείξει καλούς δείκτες αξιοπιστίας που να κυμαίνονται από Cronbach's $\alpha = 0.73$ μέχρι 0.87 (Georgiou et al., 2013). Σε άλλη έρευνα έχει φανεί ο δείκτης αξιοπιστίας όλης της κλίμακας να είναι $\alpha=0.78$ και πιο αναλυτικά, $\alpha=0.81$ για το

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

αυταρχικό στυλ, $a=0.84$ για το δημοκρατικό στυλ και $a=0.68$ για το παραχωρητικό στυλ (Georgiou et al., 2017).

Ερευνητικό πλάνο ανάλυσης

Αρχικά, χρησιμοποιήθηκε Περιγραφική Ανάλυση (Descriptive Analysis) μέσω του πακέτου στατιστικών εφαρμογών SPSS 25, για τον υπολογισμό της κεντρικής στάσης και διασποράς των υπό εξέταση μεταβλητών. Η ανεύρεση του μέσου όρου (M) και των τυπικών αποκλίσεων (SD) είναι απαραίτητα για την εξέταση της κανονικότητας των δεδομένων, όπου μας δίνουν μια πρώτη περιληπτική περιγραφή των μεταβλητών. Τα περιγραφικά χαρακτηριστικά κάθε μεταβλητής υπολογίστηκαν ξεχωριστά ανά φύλο όσον αφορά της μητέρας και του πατέρα, για να φανούν οι τυχόν πιθανές διαφορές του φύλου του γονέα και κατά πόσο υπάρχει διαφορά στους μέσους όρους της μητρικής απαιτητικότητας/ φροντίδας σε σχέση με τη πατρική απαιτητικότητα/φροντίδα. Στη συνέχεια, έγινε ξεχωριστή περιγραφική ανάλυση των 4 ειδών του μητρικού στυλ σε σχέση με τον εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου και αντίστοιχα των 4 ειδών του πατρικού στυλ, για να φανεί ποιο γονικό στυλ είχε το πιο υψηλό μέσο όρο σύμφωνα με τις απαντήσεις των παιδιών. Αντίστοιχα, υπολογίστηκαν τα περιγραφικά χαρακτηριστικά των μεταβλητών της θυματοποίησης και του εκφοβισμού του εφήβου σε σχέση με το φύλο του παιδιού, για να φανεί αν υπάρχει διαφορά στους μέσους όρους μεταξύ των δύο φύλων των παιδιών.

Στη συνέχεια, χρησιμοποιήθηκε Μονομεταβλητή Ανάλυση Διακύμανσης (ANOVA) ξεχωριστά μεταξύ του μητρικού γονικού στυλ ως ανεξάρτητη μεταβλητή και ως εξαρτημένες μεταβλητές τον εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου, για να φανεί η στατιστική σημαντικότητα της επίδρασης του γονικού στυλ στις εξαρτημένες μεταβλητές. Είναι σημαντικό να εξεταστούν οι μέσοι όροι για να ερμηνεύσουμε την επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής. Ο περιληπτικός πίνακας ANOVA μας παρέχει πληροφορίες για να εκτιμήσουμε τις πηγές της διακύμανσης μεταξύ των ομάδων (συστηματική και σφάλμα διακύμανσης) και ανάμεσα στις ομάδες (σφάλμα διακύμανσης). Επειδή το F-test φάνηκε να είναι στατιστικά σημαντικό, απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση και συμπεραίνουμε ότι η ανεξάρτητη μεταβλητή το μητρικό και πατρικό στυλ έχουν μια στατιστικά σημαντική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή, στον εκφοβισμό και στη θυματοποίηση. Γι' αυτό το λόγο, πραγματοποιήθηκαν συγκρίσεις των μέσων όρων για να φανεί ποιοι μέσοι όροι των

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

ομάδων είναι διαφορετικοί και ποιοι εμφάνιζαν το υψηλότερο/χαμηλότερο σκορ, με το «**comparisons of two means**», με σκοπό τον έλεγχο των υποθέσεων μεταξύ των γονικών τρόπων συμπεριφοράς της μητέρας και του πατέρα και αν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές.

Τέλος, πραγματοποιήθηκε Ανάλυση Στατιστικής Συσχέτισης (Correlation) του Pearson μεταξύ των μεταβλητών για να φανεί η ύπαρξη γραμμικής σχέσης μεταξύ δύο ποσοτικών μεταβλητών, η ένταση αυτής της σχέσης καθώς και η κατεύθυνση της (θετική ή αρνητική). Μέσα από την ανάλυση της συσχέτισης πραγματοποιείται έλεγχος στην τέταρτη υπόθεση κατά πόσο η μητρική φροντίδα συσχετίζεται θετικά με την πατρική φροντίδα και κατά πόσο συσχετίζεται αρνητικά με την μητρική παραχωρητικότητα.

Αποτελέσματα

Περιγραφική Ανάλυση (Descriptive Analysis)

Αρχικά, όπως προαναφέρθηκε στην μέθοδο, το συνολικό δείγμα αποτελείται από 268 εφήβους, εκ των οποίων οι 127 είναι αγόρια και 141 κορίτσια. Το σύνολο των παιδιών απαντήσαν για το μητρικό γονικό στυλ $N=242$ και για το πατρικό στυλ του πατέρα $N=235$. Πιο αναλυτικά για το μητρικό στυλ από τις 242 δηλώσεις, οι 87 ήταν για το παραχωρητικό στυλ, οι 76 για το δημοκρατικό, οι 53 για το αδιάφορο και οι 26 για το αυταρχικό. Αντίστοιχα για τον πατέρα, από τις 235 δηλώσεις, οι 72 ήταν για το παραχωρητικό στυλ, οι 69 για το αδιάφορο, οι 39 για το αυταρχικό και οι 55 για το δημοκρατικό στυλ. Η περιγραφική στατιστική χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να υπολογισθούν οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των τριών μεταβλητών που μετρήθηκαν στην συγκεκριμένη έρευνα. Στον **Πίνακα 1** παρατίθεται ο μέσος όρος του βαθμού ελέγχου (demandingness) και του βαθμού φροντίδας (responsiveness) της μητέρας και του πατέρα αντίστοιχα. Αναλυτικότερα, η γονική απαιτητικότητα της μητέρας ($M= 2.73$, $SD= 1$) δείχνει ότι η πλειοψηφία των παιδιών αξιολόγησαν τις μητέρες τους ως λιγότερο απαιτητικές σε σχέση με την μητρική φροντίδα η οποία αξιολογήθηκε ως πιο υψηλή ($M= 3.84$, $SD= 0.9$). Αντίστοιχα, η πατρική απαιτητικότητα ($M= 2.81$, $SD=1$) και φροντίδα ($M= 3.58$, $SD=1.07$) κυμάνθηκαν σε ανάλογα επίπεδα με αυτά της μητέρας.

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Πίνακας 1. Περιγραφικά στατιστικά για μητρική και πατρική φροντίδα - απαιτητικότητα

	M	SD	N
Mother Responsiveness	3.84	0.94	253
Mother Demandingness	2.73	1	257
Father Responsiveness	3.58	1.07	243
Father Demandingness	2.81	1.04	250

Σημείωση: M= Μέσος όρος, SD= Τυπική απόκλιση

Πίνακας 2. Περιγραφικά στατιστικά του φύλου του εφήβου με τον εκφοβισμό και την θυματοποίηση

	M	SD	N
Boy			
Victimization	12.93	10.94	127
Bullying	9.06	10.16	126
Girl			
Victimization	9.33	9.92	141
Bullying	4.50	6.98	141

Σημείωση: M= Μέσος όρος, SD= Τυπική απόκλιση

Στον **Πίνακα 2** παρουσιάζονται τα περιγραφικά χαρακτηριστικά του εκφοβισμού και της θυματοποίησης του εφήβου σε σχέση με το φύλο. Αναλυτικότερα, φαίνεται πως το αγόρι εμφανίζει περισσότερα στοιχεία εκφοβιστικής συμπεριφοράς (M=9.06, SD=10.16) σε σχέση με το κορίτσι (M=4.50, SD=6.98). Αξίζει να σημειωθεί πως σε σχέση με πολλές έρευνες που δείχνουν τα κορίτσια να θυματοποιούνται περισσότερο σε σχέση με τα αγόρια, εδώ φαίνεται πως τα αγόρια θυματοποιούνται περισσότερο σε σχέση με τα κορίτσια (M=12.93, SD=10.94). Ενώ τα κορίτσια σε σχέση με τον εκφοβισμό φαίνεται πως έχουν πιο επίπεδα θυματοποίησης (M=9.33, SD=9.92).

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Πίνακας 3. Περιγραφικά στατιστικά των εννοιών – μεταβλητών (N=268) του γονικού στυλ της μητέρας (M=2.07, SD=1)

Mother's parenting Style		M	SD	N
Victimization	Permissive	8.54	9.49	87
	Authoritative	10.08	10.02	76
	Neglectful	15.18	11.28	53
	Authoritarian	12.28	11.43	26
	Total	10.88	10.53	242
Bullying	Permissive	7.60	10.37	87
	Authoritative	3.60	5.96	76
	Neglectful	10.14	10.33	52
	Authoritarian	6.83	6.94	26
	Total	6.80	9.12	241

Σημείωση: M= Μέσος όρος, SD= Τυπική απόκλιση

Στον **Πίνακα 3** παρουσιάζονται τα είδη γονεϊκού στυλ της μητέρας σε σχέση με τη θυματοποίηση και τον εκφοβισμό του εφήβου, ενώ στον **Πίνακα 4** παρουσιάζονται τα είδη γονικού στυλ του πατέρα και οι ίδιες μεταβλητές, αντίστοιχα. Ειδικότερα, οι έφηβοι που είναι συχνότερα θύματα εκφοβισμού φαίνεται να έχουν μια αδιάφορη μητέρα (neglectful), (M=15.18, SD=11.2) και έναν αυταρχικό πατέρα (M=14.17, SD=11.03) και σε χαμηλότερα επίπεδα να έχουν μια παραχωρητική μητέρα (permissive), (M=8.54, SD=9.5) και έναν παραχωρητικό πατέρα (M=7.2, SD=8.5). Από την άλλη, φαίνεται ότι οι έφηβοι που ασκούν τον εκφοβισμό προέρχονται κατά κύριο λόγο από μητέρες που έχουν αδιάφορο γονικό στυλ (M=10.14, SD=10.3) και πατέρες του ίδιου γονικού στυλ (M=8.6, SD=9.9) και πολύ λιγότερο από δημοκρατικές μητέρες (M=3.60, SD=5.9) και δημοκρατικούς πατέρες (M= 2.95, SD=4.56).

Πίνακας 4. Περιγραφικά στατιστικά των εννοιών – μεταβλητών (N=268) του γονικού στυλ του πατέρα (M=2.33, SD=1.14)

Father's parenting		M	SD	N
--------------------	--	---	----	---

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Style				
Victimization	Permissive	7.20	8.49	72
	Authoritative	10.41	11.24	55
	Neglectful	12.69	11.23	69
	Authoritarian	14.17	11.03	39
	Total	10.72	10.69	235
Bullying	Permissive	5.92	8.06	72
	Authoritative	2.95	4.56	55
	Neglectful	8.69	9.94	69
	Authoritarian	5.34	5.90	38
	Total	5.95	7.96	234

Σημείωση: M= Μέσος όρος, SD= Τυπική απόκλιση

Ανάλυση Διακύμανσης (ANOVA)

Αρχικά, προσδιορίστηκαν οι έννοιες, οι οποίες αξιοποιήθηκαν στη στατιστική ανάλυση για τον έλεγχο των υποθέσεων της έρευνας. Προκειμένου να εξετασθεί η αιτιώδης σχέση του εκφοβισμού και των 4 γονικών στυλ της μητέρας πραγματοποιήθηκε μονομεταβλητή ανάλυση διακύμανσης (ANOVA). Συγκεκριμένα στον **Πίνακα 6**, εξετάστηκε ο εκφοβισμός του εφήβου ως εξαρτημένη μεταβλητή και τα είδη του μητρικού γονικού στυλ ως ανεξάρτητη. Όπως φαίνεται στον **Πίνακα 5** διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντικό υψηλό σκορ της μητρικής γονεϊκότητας [$F(1,3)=6.01$, $p=0.01$, $\eta^2=.07$], όπου μας επιτρέπει να καθορίσουμε αν η διακύμανση που οφείλεται στην ανεξάρτητη μεταβλητή είναι μεγαλύτερη από ότι θα αναμενόταν με βάση το σφάλμα διακύμανσης από μόνο του. Ο Περιληπτικός **Πίνακας 5** ANOVA μας παρέχει πληροφορίες για να εκτιμήσουμε τις τιμές της διακύμανσης μεταξύ των ομάδων και ανάμεσα στις ομάδες. Επειδή το F-test είναι στατιστικά σημαντικό, απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση και συμπεραίνουμε ότι η ανεξάρτητη μεταβλητή έχει μια στατιστικά σημαντική επίδραση στην εξαρτημένη. Στον **Πίνακα 5** ο δείκτης R^2 μας δείχνει ότι το 7.1 % της διακύμανσης των τιμών του εκφοβισμού του εφήβου οφείλεται στο γονικό

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

στυλ της μητέρας και αντίστοιχο ποσοστό 7.1 % στο γονικό στυλ του πατέρα. Με σκοπό τη διερεύνηση της αιτιώδους σχέσης πραγματοποιήθηκαν Post Hoc συγκρίσεις τύπου LSD, για να φανεί ποιοι μέσοι όροι είναι διαφορετικοί και φάνηκε πως η παραχωρητική (MD=4, $p=0.04$) και η αδιάφορη (MD=6.5, $p=0.00$) μητέρα είχαν μεγαλύτερο σκορ από την δημοκρατική μητέρα στην εκδήλωση εκφοβιστικής συμπεριφοράς του εφήβου. Αντίστοιχα στον **Πίνακα 7**, εξετάστηκε και ο εκφοβισμός του εφήβου ως εξαρτημένη και τα είδη του πατρικού στυλ ως ανεξάρτητη και διαφάνηκε στατιστικά σημαντική σχέση [$F(1,3)=5,74$, $p=0.01$]. Επεξηγηματικά και κατόπιν διεξαγωγής Post Hoc σύγκρισης τύπου LSD φάνηκε πως ο αδιάφορος πατέρας έχει το υψηλότερο σκορ από τον παραχωρητικό (MD=2.7, $p=0.03$), τον αυταρχικό (MD=3.3, $p=0.03$) και τον δημοκρατικό (MD=5.7, $p=0.00$) πατέρα. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως ο παραχωρητικός πατέρας έχει υψηλότερο σκορ από τον δημοκρατικό (MD=2.9, $p=0.03$).

Πίνακας 5. Περιληπτικός πίνακας ANOVA μεταξύ των μεταβλητών του μητρικού - πατρικού γονικού στυλ και του εκφοβισμού του εφήβου

	F-Value	df	η^2
Mother Parenting Style	6.01	3	0.07
Father Parenting Style	5.74	3	0.07

Σημείωση : Στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των γκρουπ σε post-hoc συγκρίσεις χρησιμοποιώντας τύπου LSD. Τα F είναι στατιστικά σημαντικά σε $p < .01$, $R^2= 0.71$

Πίνακας 6. Πολλαπλές συγκρίσεις μεταξύ των μεταβλητών του μητρικού γονικού στυλ και του εκφοβισμού του εφήβου

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Mother's parenting Style		MD	SE
Permissive	Authoritative	4.00*	1.39
	Neglectful	-2.55	1.55
	Authoritarian	0.77	1.98
Authoritative	Permissive	-4.00*	1.39
	Neglectful	-6.54*	1.59
	Authoritarian	-3.23	2.01
Neglectful	Permissive	2.55	1.55
	Authoritative	6.54*	1.59
	Authoritarian	3.31	2.13
Authoritarian	Permissive	-0.77	1.98
	Authoritative	3.23	2.01
	Neglectful	-3.31	2.13

Σημείωση : SE: Std.Error. Οι Διαφορές Μέσων όρων (MD) είναι στατιστικά σημαντικές σε $p>0.05^*$.

Πίνακας 7. Πολλαπλές συγκρίσεις μεταξύ των μεταβλητών του πατρικού γονικού στυλ και του εκφοβισμού του εφήβου

Father's parenting Style		MD	SE
Permissive	Authoritative	2.98*	1.39
	Neglectful	-2.77*	1.30
	Authoritarian	0.58	1.55
Authoritative	Permissive	-2.98*	1.39
	Neglectful	-5.75*	1.40
	Authoritarian	-2.40	1.63
Neglectful	Permissive	2.77*	1.30
	Authoritative	5.75*	1.40
	Authoritarian	3.35*	1.56
Authoritarian	Permissive	-0.58	1.55
	Authoritative	2.40	1.63
	Neglectful	-3.35*	1.56

Σημείωση : SE: Std.Error. Οι Διαφορές Μέσων όρων (MD) είναι στατιστικά σημαντικές σε $p>0.05^*$.

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Στη συνέχεια εξετάστηκε και η αιτιώδης σχέση της θυματοποίησης του εφήβου με τα 4 είδη γονικού μητρικού στυλ όπου πραγματοποιήθηκε μονομεταβλητή ανάλυση διακύμανσης (ANOVA). Ειδικότερα στον **Πίνακα 9**, φάνηκε πως είναι στατιστικά σημαντική η επίδραση της μητέρας στη θυματοποίηση του εφήβου [$F(1.3)=4.89$, $p=0.03$, $\eta^2=.05$]. Μέσω της σύγκρισης Post Hoc τύπου LSD φάνηκε πως η αδιάφορη μητέρα έχει υψηλότερο σκορ από την παραχωρητική ($MD=6.6$, $p=0.00$) και την δημοκρατική ($MD=5.1$, $p=0.06$). Αντίστοιχα στον **Πίνακα 10**, στη σύγκριση του πατέρα με την θυματοποίηση φάνηκε πως υπάρχει στατιστική σημαντικότητα [$F(1.3)=4.9$, $p=0.02$] και οι μεταναλύσεις δείχνουν ειδικότερα πως ένας αδιάφορος και ένας αυταρχικός πατέρας έχουν υψηλότερο σκορ από τον παραχωρητικό ($MD=5.49$, $p=0.02$ και $MD=6.96$, $p=0.01$ αντίστοιχα).

Πίνακας 8. Περίληπτικός πίνακας ANOVA μεταξύ των μεταβλητών του μητρικού - πατρικού γονικού στυλ και της θυματοποίησης του εφήβου

	F-Value	df	η^2
Mother Parenting Style	4.90	3	0.05
Father Parenting Style	4.98	3	0.06

Σημείωση : Στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των γκρουπ σε post-hoc συγκρίσεις χρησιμοποιώντας τύπου LSD. Τα F είναι στατιστικά σημαντικά σε $p < .01$

Πίνακας 9. Πολλαπλές συγκρίσεις μεταξύ των μεταβλητών του μητρικού γονικού στυλ και της θυματοποίησης του εφήβου

	Mother's parenting Style	MD	SE
Permissive	Authoritative	-1.54	1.62
	Neglectful	-6.64*	1.79
	Authoritarian	-3.74	2.30

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Authoritative	Permissive	1.54	1.62
	Neglectful	-5.10*	1.84
	Authoritarian	-2.20	2.34
Neglectful	Permissive	6.64*	1.79
	Authoritative	5.10*	1.84
	Authoritarian	2.90	2.46
Authoritarian	Permissive	3.74	2.30
	Authoritative	2.20	2.34
	Neglectful	-2.90	2.46

Σημείωση : SE: Std.Error. Οι Διαφορές Μέσων όρων (MD) είναι στατιστικά σημαντικές σε $p > 0.05^*$.

Πίνακας 10. Πολλαπλές συγκρίσεις μεταξύ των μεταβλητών του πατρικού γονικού στυλ και της θυματοποίησης του εφήβου

Father's parenting Style		MD	SE
Permissive	Authoritative	-3.21	1.87
	Neglectful	-5.49*	1.76
	Authoritarian	-6.96*	2.08
Authoritative	Permissive	3.21	1.87
	Neglectful	-2.28	1.89
	Authoritarian	-3.75	2.18
Neglectful	Permissive	5.49*	1.76
	Authoritative	2.28	1.89
	Authoritarian	-1.48	2.09
Authoritarian	Permissive	6.96*	2.08
	Authoritative	3.75	2.18
	Neglectful	1.48	2.09

Σημείωση : SE: Std.Error. Οι Διαφορές Μέσων όρων (MD) είναι στατιστικά σημαντικές σε $p > 0.05^*$.

Συσχέτιση (Correlation)

Για την διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών υπολογίστηκαν οι συναφείς συσχετίσεις με τη βοήθεια του δείκτη συσχέτισης Pearson r. Στον **Πίνακα 11** παρουσιάζονται οι συσχετίσεις των ανωτέρω εννοιών – μεταβλητών οι οποίες

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

κυμαίνονται από χαμηλές (-0.072) σε υψηλές (0.805). Μελετήθηκαν οι συσχετίσεις και οι επιδράσεις των παραπάνω μεταβλητών και παρατηρήθηκε ότι κάποιες από αυτές δεν ήταν στατιστικά σημαντικές και επομένως έπρεπε να εξαιρεθούν. Αρχικά, διαπιστώνεται και από προηγούμενες έρευνες πως ο εκφοβισμός και η θυματοποίηση του εφήβου παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση ($r=.044$, $p < 0.1$), δείχνοντας μια συννοσηρότητα μεταξύ τους. Ακόμη, φαίνεται πως το φύλο του εφήβου έχει χαμηλή αρνητική συσχέτιση με τον εκφοβισμό ($r = -.256$, $p < 0.1$) και με τη θυματοποίηση ($r = -.171$, $p < 0.1$) δεν υπάρχει συσχέτιση αλλά είναι στατιστικά σημαντικό. Ακόμη, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η μητρική φροντίδα και η πατρική φροντίδα έχουν στατιστικά σημαντική υψηλή θετική συσχέτιση σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01 ($r=.669$, $p<0.1$), όπως και η πατρική απαιτητικότητα με την μητρική απαιτητικότητα παρουσιάζουν την πιο υψηλή θετική συσχέτιση ($r=.805$, $p<0.1$). Αντίθετα, η μητρική φροντίδα με την μητρική απαιτητικότητα έχουν υψηλή αρνητική συσχέτιση αλλά δεν είναι στατιστικά σημαντικό ($r=-.108$, $p<0.1$), ενώ η πατρική φροντίδα με την πατρική απαιτητικότητα έχουν χαμηλή αρνητική συσχέτιση και είναι στατιστικά σημαντικό ($r=-.219$, $p<0.1$), δηλαδή όσο αυξάνεται η πατρική φροντίδα μικραίνει η πατρική απαιτητικότητα. Ακόμη, η πατρική γονική απαιτητικότητα με τον εκφοβισμό έχει σημαντικά χαμηλή αρνητική συσχέτιση ($r=-.215$, $p<0.1$), ενώ με την θυματοποίηση έχει υψηλή θετική συσχέτιση σε επίπεδο σημαντικότητας 0.05 ($r=.147$, $p<0.5$). Η μητρική απαιτητικότητα σε σχέση με τον εκφοβισμό έχει χαμηλή αρνητική συσχέτιση και είναι στατιστικά σημαντική ($r=-.197$, $p<0.1$), ενώ δεν υπάρχει στατιστική σημαντικότητα με την θυματοποίηση ($r=.079$, $p<0.1$). Η μητρική φροντίδα με την θυματοποίηση έχει σημαντική χαμηλή αρνητική συσχέτιση ($r=-.221$, $p<0.1$) και μηδενική συσχέτιση με τον εκφοβισμό και είναι στατιστικά σημαντικό ($r=-.178$, $p<0.1$). Τέλος, η πατρική φροντίδα με την θυματοποίηση έχει σημαντικά χαμηλή αρνητική συσχέτιση ($r=-.238$, $p<0.1$).

Πίνακας 11. Συσχετίσεις Pearson των εννοιών – μεταβλητών (N=268)

	1	2	3	4	5	6	7
Gender	1						
Victimization	-.171**	1					
Bullying	-.256**	.440**	1				

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Mother Responsiveness	.129*	-.221**	-.178**	1		
Mother Demandingness		.079	-.200**	-.108	1	
Father Responsiveness		-.238**	-.103	.669**	-.093	1
Father Demandingness	.126*	.147*	-.215**	-.072	.805**	-.219**

*p < .05; **p < .01

Συζήτηση

Η παρούσα μελέτη διερεύνησε τον ρόλο των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς ως παραγόντων κινδύνου πιθανής εμπλοκής μαθητών γυμνασίου στο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού και θυματοποίησης. Αρχικά, προσδιορίστηκαν οι έννοιες, οι οποίες αξιοποιήθηκαν στη στατιστική ανάλυση για τον έλεγχο των υποθέσεων της έρευνας. Από τα αποτελέσματα προέκυψε σημαντική θετική συσχέτιση της μητρικής απαιτητικότητας και της πατρικής απαιτητικότητας, όσο και της μητρικής και της πατρικής φροντίδας. Όσο μια μητέρα είναι απαιτητική τόσο αυξάνεται και η πατρική απαιτητικότητα και αντίθετα όσο μια μητέρα είναι κοντά στο παιδί τόσο αυξάνει και την πατρική φροντίδα. Από τα αποτελέσματα είναι σημαντικό να αναφερθεί πως όσο αυξάνεται η πατρική φροντίδα μειώνεται η πατρική απαιτητικότητα, ενώ σε σχέση με την μητέρα υπάρχει συσχέτιση με την μητρική φροντίδα και απαιτητικότητα αλλά δεν είναι στατιστικά σημαντική. Στο φαινόμενο της θυματοποίησης, η μητρική όσο και η πατρική φροντίδα φαίνεται να μειώνουν τα επίπεδα της θυματοποίησης, ενώ είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η πατρική μόνο απαιτητικότητα μειώνει τα επίπεδα του εκφοβισμού αλλά αυξάνει τα επίπεδα της θυματοποίησης. Αντίθετα, στην μητρική απαιτητικότητα με την θυματοποίηση δεν υπάρχει σημαντική συσχέτιση.

Σύμφωνα, λοιπόν με την πρώτη υπόθεση φαίνεται να επιβεβαιώνεται καθώς η αντιλαμβανόμενη από τους εφήβους συμπεριφορά γονέων ως αυταρχική φαίνεται να επηρεάζει αρνητικά στην εκδήλωση εκφοβισμού και της θυματοποίησης του εφήβου και κυρίως το αυταρχικό πατρικό στυλ σε σχέση με εκείνο της μητέρας. Το εύρημα αυτό είναι σύμφωνο με τα αντίστοιχα άλλων (Baumrind, 1991, Georgiou et al., 2018). Ερευνητές φαίνεται να υποστηρίζουν ότι η αντιλαμβανόμενη ως αυταρχική και τιμωρητική γονεϊκή συμπεριφορά από τους εφήβους μειώνει το αίσθημα

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

αυτοπεποίθησης και ασφάλειας των μαθητών, ώστε να εκδηλώνουν κυρίως θυματοποιημένη συμπεριφορά (Aslan, 2011). Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγουν και άλλες έρευνες που δείχνουν ότι οι έφηβοι που αντιλαμβάνονται ως αυταρχική τη συμπεριφορά των γονέων τους εκδηλώνουν επιθετικότητα στο σχολείο συγκριτικά με τους μη εμπλεκόμενους συνομηλίκους τους. (Kokkinos, 2013, (Fanti & Kimonis, 2012, Georgiou et al., 2013). Στη διαφορά του φύλου μεταξύ αγοριών και κοριτσιών φαίνεται στην παρούσα έρευνα ότι τα αγόρια να παρουσιάζουν περισσότερη εκφοβιστική συμπεριφορά σε σχέση με τα κορίτσια, καθώς και ο μέσος όρος των αγοριών που δέχτηκαν εκφοβιστική συμπεριφορά ήταν μεγαλύτερος από εκείνη των κοριτσιών χωρίς όμως παρ' όλα αυτά να υπάρχει σημαντική διαφορά.

Αντίστοιχα φαίνεται να επιβεβαιώνεται και η δεύτερη υπόθεση, όπου το δημοκρατικό γονικό στυλ του πατέρα όσο και το μητρικό γονικό στυλ της μητέρας έχουν σημαντική αρνητική συσχέτιση με την εκδήλωση εκφοβιστικής συμπεριφοράς και τη θυματοποίηση του εφήβου και λειτουργούν έτσι ως προστατευτικοί παράγοντες στα φαινόμενα αυτά, εύρημα που έχει επιβεβαιωθεί στις περισσότερες έρευνες (Charalampous et al., 2019, Georgiou & Stavrinides, 2008, Georgiou et al., 2018, Stavrinides et al., 2010, Harris-McKoy, 2016, Kokkinos, 2013, Kawabata, Alink, Tseng, Van Ijzendoorn, et al., 2011, Uji et al., 2014, Fanti & Kimonis, 2012, Diana Baumrind, 1966). Μ' αυτό το τρόπο φαίνεται ότι οι εμπειρίες εμπλοκής / αποδοχής των εφήβων με τους γονείς τους αποτελούν σημαντικό παράγοντα καλλιέργειας του αισθήματος αυτοπεποίθησης και ασφάλειας και κατά συνέπεια, σημαντικής μείωσης των επιπέδων εκδήλωσης εκφοβιστικής συμπεριφοράς. Σε διαφορετικά αποτελέσματα κινήθηκαν έρευνες, όπου η συσχέτιση βρέθηκε στατιστικά θετική, χαμηλή ως μέτρια. (Kawabata, Alink, Tseng, Van Ijzendoorn, et al., 2011, Aslan, 2011). Επίσης, αντιφατικότητα μεταξύ των πορισμάτων διαπιστώνουμε και σε έρευνες όπου οι μεν υποστηρίζουν ότι ο αυθεντικός γονεϊκός τύπος αποτελεί προστατευτικό παράγοντα έναντι της θυματοποίησης (Lereya et al., 2013), οι δε υποστηρίζουν ότι αποτελεί προστατευτικό παράγοντα μόνο έναντι του εκφοβισμού (Gómez-Ortiz et al., 2014), ενώ η σύνδεση μεταξύ σχολικού εκφοβισμού και θετικών γονεϊκών συμπεριφορών φαίνεται ότι επηρεάζεται και από την ηλικία των μαθητών/τριών (Georgiou & Fanti, 2010). Οι περισσότερες έρευνες έχουν δείξει πως τα παιδιά που αντιλαμβάνονται τους γονείς τους ως διαλεκτικούς (authoritative) έχουν θετικά αναπτυξιακά αποτελέσματα σε σχέση με τα υπόλοιπα γονικά στυλ. Χαμηλότερα επίπεδα ψυχολογικών και συμπεριφορικών προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένης και της εμπλοκής σε σχολική

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

επιθετικότητα. (Georgiou & Stavrinides, 2008, Schroeder & Mowen, 2014, McKinney & Renk, 2008).

Σε σχέση με την τρίτη υπόθεση φαίνεται να επιβεβαιώνεται καθώς μια αδιάφορη μητέρα βρίσκεται σε υψηλότερα επίπεδα επίδρασης του εφήβου στην θυματοποίηση και στον εκφοβισμό σε σχέση με τα υπόλοιπα γονικά στυλ. Έρευνες έχουν δείξει ότι το οικογενειακό περιβάλλον ασκεί ένα σημαντικό ρυθμιστικό ρόλο στην ανάπτυξη του εφήβου και μπορεί να αποτελέσει είτε προστατευτικό παράγοντα είτε παράγοντα κινδύνου. Η συμπεριφορά των γονέων απέναντι στο παιδί μπορεί να αποτελέσει πηγή αρνητικής επίδρασης στα παιδιά με αποτέλεσμα την εμφάνιση εκφοβισμού και αντίστοιχα θυματοποίησης. Για παράδειγμα, οι υπερβολικά αυστηροί γονείς, οι οποίοι τιμωρούν συχνά το παιδί ανάλογα με τη δική τους συναισθηματική κατάσταση, δεν αφήνουν τα περιθώρια συναισθηματικής αντίδρασης και έκφρασης από μέρος του παιδιού. Το αντίθετο του αυστηρού γονέα, οι υπερβολικά παραχωρητικοί γονείς, δεν θέτουν όρια στη συμπεριφορά του παιδιού. Τέλος, οι αδιάφοροι γονείς που αγνοούν ή απορρίπτουν το παιδί αυξάνουν το ρίσκο για ανάπτυξη εκφοβιστικής συμπεριφοράς και θυματοποίησης.

Ακόμη, ερευνητές υποστηρίζουν ότι η έλλειψη επίβλεψης / υιοθέτησης ορίων, η αδιάφορη και ασυνεπής ως προς τις πρακτικές πειθαρχίας συμπεριφορά είναι οι πιθανότεροι παράγοντες κινδύνου εξώθησης των μαθητών σε εκδήλωση εκφοβιστικής συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον.(Hoeve et al., 2008, Simões et al., 2008, Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020). Η ποιότητα δηλαδή της σχέσης γονιού-παιδιού αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και του τρόπου διαχείρισης των δυσκολιών της ζωής του (Charalampous et al., 2019, Heaven et al., 2004, Kokkinos, 2013). Επίσης, στον εκφοβισμό/ θυματοποίηση των εφήβων συμβάλλουν οι αναποτελεσματικές γονικές πρακτικές, η παραβατικότητα των γονέων ή των αδελφών, οι ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, η κακομεταχείριση του παιδιού, η ψυχική υγεία των γονέων, ο αριθμός των παιδιών, το εισόδημα και η απουσία οικογενειακής σταθερότητας. Από την άλλη, ως προστατευτικοί παράγοντες λειτουργούν ο στενός δεσμός παιδιού- γονέα η οικογενειακή οικονομική σταθερότητα και οι κατάλληλες γονικές συμπεριφορές που ενισχύουν την δυναμική της οικογένειας (Harris-McKoy, 2016, Fanti, 2013). Ένας αποτελεσματικός τρόπος να βελτιώσουμε την καλύτερη ποιότητα ζωής των παιδιών,

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

μακριά από αρνητικές συμπεριφορές όπως ο εκφοβισμός και η θυματοποίηση είναι να εντάξουμε τους γονείς στο σχολικό περιβάλλον.

Όσον αφορά την τέταρτη υπόθεση φαίνεται πως επιβεβαιώνεται η θετική συσχέτιση της πατρικής με την μητρική φροντίδα. Όση γονική φροντίδα ασκεί ο ένας γονιός αυξάνει και τα επίπεδα φροντίδας και του άλλου. Αυτό επιβεβαιώνεται σχεδόν σε όλες τις έρευνες καθώς δείχνουν τη σημαντικότητα της φροντίδας της μητέρας και αντίστοιχα και του πατέρα. Έρευνες έχουν δείξει πως ο πατρικός ρόλος μπορεί να επηρεάσει άμεσα την συμπεριφορά της μητέρας. Για παράδειγμα, όσο οι πατέρες είναι πιο υποστηρικτικοί στις συζύγους τόσο οι γυναίκες αισθάνονται ασφαλείς και ευτυχείς και έτσι αυτή η συναισθηματική πληρότητα της μητέρας φάνηκε να επηρεάζει τη συμπεριφορά των παιδιών (Lereya et al., 2013, Hoeve et al., 2008, Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou, 2020). Όση περισσότερη αγάπη, ζεστασιά και φροντίδα ασκούν οι γονείς τόσο πιο πολύ θα μειώνονται τα επίπεδα παθολογικών συμπεριφορών στα παιδιά τους (Georgiou & Fanti, 2010, Georgiou & Stavrinides, 2008, Stavrinides et al., 2018, Gómez-Ortiz et al., 2014, Φαίδωνος, 2012). Αντίθετα αποτελέσματα δείχνουν σε κάποιες άλλες έρευνες πως η αύξηση της φροντίδας δεν συσχετίζεται με μείωση της προβληματικής συμπεριφοράς (Schroeder & Mowen, 2014). Σε κάποιες μελέτες που εστιάστηκαν στον πατρικό ρόλο φάνηκε πως είναι εξίσου σημαντικός και καθοριστικός για την εμπόδιση του σχολικού εκφοβισμού και της θυματοποίησης (Chrisman et al., 2012, Eitle, 2006, Aquilino, 2006).

Αντίθετα, σχετικά με την μητρική παραχωρητικότητα και την μητρική ανταπόκριση φάνηκε στην παρούσα έρευνα πως δεν είχαν μεταξύ τους σημαντική συσχέτιση. Αντίθετα, φάνηκε πως στην περίπτωση του πατέρα η πατρική φροντίδα καθώς αυξανόταν, μειωνόταν η πατρική παραχωρητικότητα και ήταν στατιστικά σημαντικό. Η πατρική απαιτητικότητα έχει χαμηλή αρνητική συσχέτιση με τον εκφοβισμό και είναι στατιστικά σημαντικό, το ίδιο ισχύει και για την μητέρα. Ενώ στην περίπτωση της πατρικής απαιτητικότητας με την θυματοποίηση υπάρχει υψηλή θετική συσχέτιση ενώ στην περίπτωση της μητέρας δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά. Σε ανάλογα δεδομένα κινήθηκαν και άλλες έρευνες όπου έδειξαν πως η θυματοποίηση σχετίζεται θετικά την απαιτητικότητα του γονέα (Georgiou, 2008, Heaven et al., 2004, Uji et al., 2014), ενώ σε αντίθετα αποτελέσματα φάνηκε η έρευνα της Φαίδωνος (2012) όπου δεν εντόπισε στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η συνεχής προστασία του παιδιού από το γονέα, πιθανό να δυσκολεύει την ανάπτυξη αυτοπεποίθησης και

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

ανεξαρτησίας με την προσωπική ανάληψη πρωτοβουλιών, με αποτέλεσμα το παιδί να είναι πιο ευάλωτο σε εμπειρίες θυματοποίησης (Charalampous et al., 2019).

Προτάσεις για μελλοντική μελέτη

Η συγκεκριμένα έρευνα εστίασε κυρίως στους γονικούς τρόπους συμπεριφοράς και στην επιρροή που ασκούν στην εκδήλωση εκφοβιστικής συμπεριφοράς και θυματοποίησης του εφήβου. Περαιτέρω μελέτη μπορεί να εστιάσει και σε άλλους πιθανούς παράγοντες που να επηρεάζουν αυτή τη συμπεριφορά, όπως είναι η προσωπικότητα του κάθε εφήβου, την αυτοαντίληψη του παιδιού, όπως επίσης να ελεγχθούν τα γονικά στιλ ανάλογα με την δομή της οικογένειας και συγκεκριμένα με τις μονογονεϊκές οικογένειες με τον πατέρα, όπου σε μέρη όπως στην Ελλάδα και στην Κύπρο δεν έχει ερευνηθεί τόσο πολύ όσο με τις μονογονεϊκές οικογένειες με την μητέρα. Η απουσία και των δύο γονιών στη δομή της οικογένειας καθώς και οι συγκρούσεις που μπορεί να προκύψουν από ένα διαζύγιο, λειτουργούν ως παράγοντες κινδύνου για την εμφάνιση τέτοιων παθολογικών συμπεριφορών για τον έφηβο όπως είναι ο εκφοβισμός και η θυματοποίηση (Hoeve et al., 2008, Harris-McKoy, 2016, (Lereya et al., 2013, Aquilino, 2006b).

Παρατηρούμε λοιπόν, πως ο ρόλος του πατέρα είναι ιδιαίτερα σημαντικός στην ζωή και στην ανάπτυξη των παιδιών του. Τα παιδιά πληγώνονται όταν οι πατεράδες τους δεν είναι τόσο ενεργοί στη ζωή τους. Ιδιαίτερα, όταν καλύπτεται αυτό το «κενό» από τον θετό πατέρα άμα αναλάβει ένα πιο ενεργό ρόλο και τους παρέχει την συναισθηματική και πατρική υποστήριξη που χρειάζονται (Aquilino, 2006a).

Στο πλαίσιο λήψης αποφάσεων για τη θέσπιση συντονισμένης πολιτικής παρέμβασης για τη σχολική βία, τα πορίσματα της παρούσας έρευνας μπορούν να συνεισφέρουν στην επιστημονική και την εκπαιδευτική κοινότητα. Ο εντοπισμός των επιβαρυντικών παραγόντων του οικογενειακού και σχολικού πλαισίου στη λειτουργία και συμπεριφορά των μαθητών/τριών συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση των προβλημάτων εκφοβισμού / θυματοποίησης και συνεπώς στο σχεδιασμό κατάλληλων παρεμβάσεων. Τα αποτελέσματά μας παρέχουν επιβοηθητικά στοιχεία στους διαμορφωτές εκπαιδευτικών προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου ώστε να προωθήσουν αποτελεσματικότερες δράσεις ενημέρωσης και επιμόρφωσης των εμπλεκόμενων φορέων, των εκπαιδευτικών και των γονέων.

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Πιο συγκεκριμένα, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο κατέχει το σχολείο στην εμφάνιση των προβλημάτων εκφοβισμού / θυματοποίησης και κρίνεται απαραίτητο οι παρεμβάσεις ενάντια στο σχολικό εκφοβισμό να εστιάζουν περισσότερο σε θέματα που αφορούν την ενίσχυση του διαπαιδαγωγικού του ρόλου μέσα από πρακτικές που θα αφορούν όλα τα επίπεδα της σχολικής ζωής (αναλυτικό πρόγραμμα, υποστηρικτικές σχέσεις, σχολική πολιτική εστιασμένη στην ακαδημαϊκή και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη, σαφήνεια κανόνων, ρεαλιστικές προσδοκίες, ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, κ.ά.), παρά σε δυσλειτουργικά ενδο-ατομικά ή / και οικογενειακά χαρακτηριστικά. Προς την κατεύθυνση αυτή, η συνεργασία των γονέων θεωρείται καίριας σημασίας και των δυο, τόσο της μητέρας όσο και του πατέρα στα πλαίσια της διευκόλυνσης της προσαρμογής των παιδιών τόσο σε μαθησιακό όσο και σε κοινωνικο-συναισθηματικό επίπεδο, με στόχο τη διαμόρφωση ευέλικτων και εξατομικευμένων μοντέλων παρέμβασης, τα οποία θα διαχειρίζονται με αποτελεσματικό τρόπο τις δυσκολίες και των παιδιών-θυτών και των παιδιών-θυμάτων.

Από τις περισσότερες έρευνες φαίνεται πως ο μη ενεργός ρόλος του πατέρα επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις στην πορεία ενός παιδιού ανεξαρτήτως φύλου. Επομένως, είναι απαραίτητο η συμμετοχή του πατέρα σε παρεμβατικά προγράμματα να είναι ενεργή και όχι μόνο της μητέρας, όπως συνηθίζεται.

Οι καθηγητές και γενικότερα το εκπαιδευτικό προσωπικό και εκπαιδευτικοί ψυχολόγοι είναι απαραίτητο να ασχοληθούν ακόμη εκτενέστερα με το σοβαρό θέμα της θυματοποίησης και του εκφοβισμού στα σχολεία, απ' όπου οι ρίζες των φαινομένων προέρχονται από το σπίτι. Οι γονείς αποτελούν τον θεμέλιο λίθο της ανάπτυξης αυτών των φαινομένων στα παιδιά και τα παρεμβατικά προγράμματα που γίνονται για την εξάλειψη αυτών των φαινομένων πρέπει να περιλαμβάνουν και απαραίτητα και τους δυο γονείς.

Βιβλιογραφία

Andreou, E. (2004). Bully/victim problems and their association with Machiavellianism and self-efficacy in Greek primary school children. *British Journal of Educational Psychology*, 74(2), 297–309.

Aquilino, W. S. (2006a). The Noncustodial Father – Child Relationship From

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Adolescence Into Young Adulthood. *Marriage and Family*, 68(November), 929–946.

Aquilino, W. S. (2006b). The Noncustodial Father? Child Relationship From Adolescence Into Young Adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 68(4), 929–946. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00305.x>

Aslan, S. (2011). The analysis of relationship between school bullying, perceived parenting styles and self-esteem in adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 1798–1800.

Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. *The Encyclopedia on Adolescence*.

Baumrind, Diana. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 887–907.

Baumrind, Diana. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*.

Baumrind, Diana. (1978). Reciprocal rights and responsibilities in parent-child relations. *Journal of Social Issues*, 34(2), 179–196.

Baumrind, Diana, Larzelere, R. E., & Owens, E. B. (2010). Effects of Preschool Parents' Power Assertive Patterns and Practices on Adolescent Development. *Parenting*, 10(3), 157–201. <https://doi.org/10.1080/15295190903290790>

Bronte-Tinkew, J., Moore, K. A., & Carrano, J. (2006). The father-child relationship, parenting styles, and adolescent risk behaviors in intact families. *Journal of Family Issues*, 27(6), 850–881.

Buri, J. R. (1991). Parental authority questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 110–119.

Charalampous, K., Ioannou, M., Georgiou, S., & Stavriniades, P. (2019). The Integrative

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Model of Multiple Attachment Relationships in Adolescence: Linkages to Bullying and Victimization. *International Journal of Developmental Science*, 13(1–2), 3–17. <https://doi.org/10.3233/DEV-180249>

Chrisman, J. J., Chua, J. H., Pearson, A. W., & Barnett, T. (2012). Family involvement, family influence, and family-centered non-economic goals in small firms. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 36(2), 267–293.

Conway, P. M., Høgh, A., Balducci, C., & Ebbesen, D. K. (2021). Workplace Bullying and Mental Health. In P. D’Cruz, E. Noronha, E. Baillien, B. Catley, K. Harlos, A. Høgh, & E. G. Mikkelsen (Eds.), *Pathways of Job-related Negative Behaviour* (Vol. 2, pp. 101–128). Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-0935-9_5

Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487.

DeAnna Harris-McKoy, M. C. (2013). Parental Control, Adolescent Delinquency, and Young Adult Criminal Behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 22(6), 836–843.

Demetris Hadjicharalambous & Loucia Dimitriou. (2020). The Relationship Between Parents’ Demographic Factors and Parenting Styles: Effects on Children’s Psychological Adjustment. *Journal of Psychology Research*, 10(4). <https://doi.org/10.17265/2159-5542/2020.04.001>

Eitle, D. (2006). Parental gender, single-parent families, and delinquency: Exploring the moderating influence of race/ethnicity. *Social Science Research*, 35(3), 727–748. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2005.06.003>

Fanti, K. A. (2013). Individual, Social, and Behavioral Factors Associated with Co-Occurring Conduct Problems and Callous-Unemotional Traits. *Journal of*

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Abnormal Child Psychology, 41(5), 811–824. <https://doi.org/10.1007/s10802-013-9726-z>

Fanti, K. A., Frick, P. J., & Georgiou, S. (2009). Linking callous-unemotional traits to instrumental and non-instrumental forms of aggression. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 31(4), 285.

Fanti, K. A., & Kimonis, E. R. (2012). Bullying and victimization: The role of conduct problems and psychopathic traits. *Journal of Research on Adolescence*, 22(4), 617–631.

Finkelhor, D., Turner, H. A., Shattuck, A., & Hamby, S. L. (2013). Violence, crime, and abuse exposure in a national sample of children and youth: An update. *JAMA Pediatrics*, 167(7), 614–621.

Georgiou, S. N. (2008). Parental style and child bullying and victimization experiences at school. *Social Psychology of Education*, 11(3), 213–227. <https://doi.org/10.1007/s11218-007-9048-5>

Georgiou, S. N., & Fanti, K. A. (2010). A transactional model of bullying and victimization. *Social Psychology of Education*, 13(3), 295–311. <https://doi.org/10.1007/s11218-010-9116-0>

Georgiou, S. N., Fousiani, K., Michaelides, M., & Stavrinides, P. (2013). Cultural value orientation and authoritarian parenting as parameters of bullying and victimization at school. *International Journal of Psychology*, 48(1), 69–78.

Georgiou, S. N., Ioannou, M., & Stavrinides, P. (2017). Parenting styles and bullying at school: The mediating role of locus of control. *International Journal of School & Educational Psychology*, 5(4), 226–242.

Georgiou, S. N., Ioannou, M., & Stavrinides, P. (2018). Cultural values as mediators between parenting styles and bullying behavior at school. *Social Psychology of*

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Education, 21(1), 27–50.

Georgiou, S. N., & Stavrinides, P. (2008). Bullies, Victims and Bully-Victims:

Psychosocial Profiles and Attribution Styles. *School Psychology International*,

29(5), 574–589. <https://doi.org/10.1177/0143034308099202>

Gómez-Ortiz, O., Del Rey, R., Casas, J.-A., & Ortega-Ruiz, R. (2014). Parenting styles

and bullying involvement / Estilos parentales e implicación en bullying. *Cultura y*

Educación, 26(1), 132–158. <https://doi.org/10.1080/11356405.2014.908665>

Graaf, H., Vanwesenbeeck, I., Woertman, L., & Meeus, W. (2011). Parenting and

adolescents' sexual development in western societies: A literature review.

European Psychologist, 16(1), 21–31. [https://doi.org/10.1027/1016-](https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000031)

9040/a000031

Harris-McKoy, D. (2016). Adolescent delinquency: Is too much or too little parental

control a problem? *Journal of Child and Family Studies*, 25(7), 2079–2088.

Hassan, N. C., & Ee, S. (2015). Relationship between bully's behaviour and parenting

styles amongst elementary school students. *International Journal of Education and*

Training, 1(1), 1–12.

Haynie, D. L., Nansel, T., Eitel, P., Crump, A. D., Saylor, K., Yu, K., & Simons-

Morton, B. (2001). Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at-risk

youth. *The Journal of Early Adolescence*, 21(1), 29–49.

Heaven, P. C., Newbury, K., & Mak, A. (2004). The impact of adolescent and parental

characteristics on adolescent levels of delinquency and depression. *Personality and*

Individual Differences, 36(1), 173–185.

Hoeve, M., Blokland, A., Dubas, J. S., Loeber, R., Gerris, J. R., & Van der Laan, P. H.

(2008). Trajectories of delinquency and parenting styles. *Journal of Abnormal*

Child Psychology, 36(2), 223–235.

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Hoeve, M., Dubas, J. S., Gerris, J. R., van der Laan, P. H., & Smeenk, W. (2011).

Maternal and paternal parenting styles: Unique and combined links to adolescent and early adult delinquency. *Journal of Adolescence*, 34(5), 813–827.

Kawabata, Y., Alink, L. R. A., Tseng, W.-L., van IJzendoorn, M. H., & Crick, N. R.

(2011). Maternal and paternal parenting styles associated with relational aggression in children and adolescents: A conceptual analysis and meta-analytic review. *Developmental Review*, 31(4), 240–278.

Kawabata, Y., Alink, L. R., Tseng, W.-L., Van Ijzendoorn, M. H., & Crick, N. R.

(2011). Maternal and paternal parenting styles associated with relational aggression in children and adolescents: A conceptual analysis and meta-analytic review. *Developmental Review*, 31(4), 240–278.

Klein, J., Cornell, D., & Konold, T. (2012). Relationships between bullying, school climate, and student risk behaviors. *School Psychology Quarterly*, 27(3), 154–169.

Kokkinos, C. M. (2013). Bullying and Victimization in Early Adolescence: Associations With Attachment Style and Perceived Parenting. *Journal of School Violence*, 12(2), 174–192. <https://doi.org/10.1080/15388220.2013.766134>

Lereya, S. T., Samara, M., & Wolke, D. (2013). Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: A meta-analysis study. *Child Abuse & Neglect*, 37(12), 1091–1108. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.03.001>

Lerner, R. M., Rothbaum, F., Boulos, S., & Castellino, D. R. (2002). Developmental systems perspective on parenting.

Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. *Handbook of Child Psychology: Formerly Carmichael's Manual of Child Psychology*/Paul H. Mussen, Editor.

McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers:

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

Implications for late adolescents. *Journal of Family Issues*, 29(6), 806–827.

Olweus, D. (1994). Bullying at school. In *Aggressive behavior* (pp. 97–130). Springer.

Rigby, K. (1997). What children tell us about bullying in schools. *Children Australia*, 22(2), 28–34. <https://doi.org/10.1017/S1035077200008178>

Rigby, K. (2007). *Bullying in schools: And what to do about it*. Aust Council for Educational Research.

Schroeder, R. D., & Mowen, T. J. (2014). Parenting style transitions and delinquency. *Youth & Society*, 46(2), 228–254.

Simões, C., Matos, M. G., & Batista-Foguet, J. M. (2008). Juvenile delinquency: analysis of risk and protective factors using quantitative and qualitative methods. 21.

Stavrinides, P., Anna, P., Charalambos, T., & Chrysostomos, L. (2010). Prevalence of bullying among Cyprus elementary and high schools students. 2010, 16.

Stavrinides, P., Georgiou, S., Nikiforou, M., & Kiteri, E. (2011). Longitudinal investigation of the relationship between bullying and psychosocial adjustment. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(6), 730–743.

Stavrinides, P., Tantaros, S., Georgiou, S., & Tricha, L. (2018). Longitudinal associations between parental rejection and bullying/victimization. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 23(2), 203–212.

Tsaousis, I. (2002). The parental authority style and student's self-esteem as variables relevant to school problem behavior. *Educational, Family & Political Psychopathology*, 274–303.

Uji, M., Sakamoto, A., Adachi, K., & Kitamura, T. (2014). The impact of authoritative, authoritarian, and permissive parenting styles on children's later mental health in Japan: Focusing on parent and child gender. *Journal of Child and Family Studies*,

Η επίδραση των γονεϊκών τύπων συμπεριφοράς στο σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του εφήβου

23(2), 293–302.

Varjas, K., Meyers, J., & Hunt, M. (2006). Student survey of bullying behavior—revised 2 (SSBB-R2). Atlanta, GA: Georgia State University, Center for Research on School Safety, School Climate and Classroom Management. Doi, 10, 15388220802074164.

Γεωργίου, Σ. Ν. (2005). Ψυχολογία των οικογενειακών συστημάτων.

Φαίδωνος, Φ. (2012). Σχολικός εκφοβισμός και θυματοποίηση: Ο ρόλος της γονικής συμπεριφοράς και των παιδικών προβλημάτων εσωτερίκευσης σε ένα διαχρονικό μοντέλο.